



## ÜNİTE II

### ANLATIM VE ÖZELLİKLERİ

- 1.ANLATIMA HAZIRLIK
- 2.ANLATIMDA TEMA VE KONU
- 3.ANLATIMDA SINIFLANDIRMA
- 4.ANLATIMIN VE ANLATICININ AMACI
- 5.ANLATIMDA ANLATICININ TAVRI
- 6.ANLATIMIN ÖZELLİKLERİ
- 7.ANLATIMIN OLUŞUMU
- 8.ANLATIM TÜRLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

**BU BÖLÜMÜN AMAÇLARI**

Bu ünitenin sonunda;

- \* Bu ünite öğrendiğimiz tanımları bir kez de siz söyleyiniz.
- \* Bu ünite anlatım ve özellikleri ortaya koyan örneklerle yetinmeyip daha başka örneklerle bilgilerinizi destekleyiniz.
- \* Konu içinde size yöneltilen soruları cevaplayınız.
- \* İlk kez karşılaştığınız sözcük ve kavramların anlamlarını sözlükten bulunuz.
- \* Ünite içinde yer alan soruları cevaplayıp öğrendiklerinizi pekiştiriniz.
- \* Ünite anlatılan konular içinde zorluk çektiğiniz yerler varsa yazarak çalışınız.
- \* Çalışırken Açık Lise TV programlarını izlemeyi unutmayınız.

**NASIL ÇALIŞMALIYIZ?**

- \* Anlatım hazırlığı,
- \* Anlatımda tema, konu , sınıflandırma ve anlatıcının tavrını,
- \* Anlatıcının amacını, anlatım özelliklerinin ve anlatımın oluşumunu,
- \* Anlatım türlerinin sınıflandırması inceleyip sınıflandırmaya çalışınız.

## ÜNİTE II

### ANLATIM VE ÖZELLİKLERİ

#### ANLATIMA HAZIRLIK



#### HAZIRLIK

Modern Türk edebiyatının öncülerinden Sait Faik Abasıyanık'ın Haritada Bir Nokta adlı hikâyesini okuyacaksınız.

Hikâyenin kurgusunda anlatıma hazırlık bölümünü dikkatle inceleyiniz.

#### HARİTADA BİR NOKTA

Balıkhanede hiç tutmayan fiyat bile verilmeyen on on beş dülger balığı kayığın küpeştesinde hâlâ canlı. İnce zar gibi kanatlarıyla titreşiyorlardı. Biraz sonra işlerini bitirmiş olacaklar hepsi orta parmaklarına birer dülger balığı takarak çekip gideceklerdi. Umduğum gibi dülger balığı çorbası çok evlerde tütecekti. Kayığı temizleyenler sekiz kişiydi. Yedisi bizim adadandı. Sekizincisi zayıf sarı hastalıklı adamı hiç görmemiştim. Ne kadar içten bir sevgiyle çalışıyordu. Balığın bol çıkmaya başladığı duyulduğu zaman dışardan da insanlar gelirdi. Dışardan ırıba katılanlar pay alamazlardı.

İrip tayfasıyla reis, gönüllerinden ne koparsa o kadar balık verirdi kendilerine. O adam da bir dülger alabilmek bu balığı hakedebilmek için elinden geleni yapıyordu. Nihayet iş bitti. İki büyük dülger balığını reis kış altına attı. Tayfalardan birine bunu bize götürün sonra dedi. Ötekileri pay yap. Üçer tane alanlar oldu. Dışardan gelen bir tane versinler diye bekledi. Yüzünde tatlı bir gülümseme ve çalışmaktan doğabilmiş hafif bir kırmızılık vardı. Bu kırmızılık pay dağıtan adamın elinde tek balık kalıncaya kadar yanağında durdu. Sonra birden bire uçtu. Yüzündeki gülümseme önce tehlikeli bir hâlde dondu. Sandı ki bütün ömrü böyle donuk bir tebessimle kalıverecek. Adam etrafına bakındı. Kendine bakan birini gördü. Gülümseme birdenbire yüzünde bir meyve gibi çürüyüverdi. Gözleri hayretle büyüdü. Son balığı kayıktaki adam rıhtıma fırlatmıştı. Adamın yüz ifadesi neredeyse eski temiz memnun hâlini taze meyve hâlini alıverecekti. İki adım attı. Elini balığa doğru uzatmak üzere eğildi. Ama ötekilerden başparmağına dülger balığı takmış birisi kocaman çizmeli ayağını dülger balığının sırtına bastı. Ne o dedi, hemşerim, dur bakalım. Dağdan gelip bağdakini kovmayalım adam elini çekti bir şey söylemedi. Söyleyemezdi. Söyleyecek hâlde değildi. Rıhtım kahvesine doğru yürüdü. Dışardan kahvenin önündeki seyircilerden biri seslendi. Bırak yahu o adam da çalıştı, veriver bir tane ne olur, kalkmış nerelerden gelmiş işte. Ne yapalım gelmesinler, o balığın bir iki buçukluğu var. Balık çıkmadığı zaman yanaşmıyorlar ağı temizlemeye hiç yağma yok hemşerim. Kayıktakilerden hiçbiri kalkıp da ayıptır yahu ver adama demedi. Bir ikisi en umduklarım konuşacak gibi

oldular. Bekliyorum. Şimdi umduklarımdan birisi payına düşen balıklardan birini en küçüğünü adama doğru fırlatacak diye bekledim.Reis kahvenin önünde kahvesini öttürüyor kayığın asıl tayfasına keyifle bakıyordu. Hadiseye karışan adam ayıp yahu dedi, ayıp.Bu sefer konuşacaklarını hatta paylarına düşen balıklardan en küçüğünü fırlatacaklarını sandıklarımından biri, sen karışma bakalım babalık, fazla söylenmeye başladın.Ayıp ne demek. Babanızın malı mı bu deniz sizin? Onun babasının malı mı?

Değil ama gelmiş kayığınızda çalışmış bir kere. Kim gel de çalış demiş bir kere, kim demiş, gelmeseydi. Balık verilmemiş adam, kahvenin bir iskemlesine çökmüştü. Kahveci başına dikilmişti. Kahveciye kalkacağız kalkacağız, dedi ayağa kalktı. Kendisi için lafı işitmiş adam zararı yok hemşerim vermesinler istemez, dedi ve gözükken vapura yürüdü. Küçük adımlarla bir şarlo gibi seyirterek uzaklaştı. Söz vermiştim kendi kendime yazı bile yazmayacaktım. Yazı yazmak da bir hırstan başka neydi? Burada namuslu insanlar arasında sakın ölümü bekleyecektim. Hırs hiddet neme gerekti.Yapamadım. Koştum tütünceye kalem kâğıt aldım. Oturdum. Adanın تنها yollarından geçerken canım sıkılırsa küçük değnekler yontmak için cebimde taşıdığım çakımı çıkardım.Kalemi yonttum.Yonttuktan sonra tuttum öptüm.Yazmasam deli olacaktım.

Sait Faik Abasıyanık

Son Kuşlar

## AÇIKLAMALAR

Tarih yazıyla başlar.Tarih, geçmişte toplumların yaşayışlarını uygarlıklarını inceler.Öyleyse uygarlığın dayandığı temel, işaretlerdir. Harflerdir. Sözcüklerdir. Kısaca yazıdır, anlatımdır.

Bir toplumun kültürel birikimini, değerler sistemini geride bıraktığı yazılı belgelerde buluruz. Bu yüzden insanoğlunun en şaşırtıcı buluşlarının başında yazı gelir. Yazı bulunmasaydı insanlığın binlerce yıl içinde yaşadıkları, günümüze kadar gelmeyecekti. İnsanoğlu yazıyı bularak düşünmeyi duygu ve düşüncelerini başkalarına ulaşamayacaktı.

Kendinden sonrakilere iletmenin yoluna da bulmuş oldu. Bütün zamanlarda insanların yazılı kültür etrafında toplanmaları her geçen gün kendilerini geliştirmeleri de yazı ile sağlandı. Düşündüklerini, yaşadıklarını, gördüklerini yazıya döken insan öldükten sonra da dünyada bir iz bırakabiliyordu. Yazı artık insanoğlunun ortak aklı, belleği idi.



*Niçin yazı yazdığımızı düşündünüz mü?*

İnsan düşüncesini yazarak geliştirebilir. Yazmanın bütün çağlarda vazgeçilmezliği, eşsizliği nereden kaynaklanmaktadır.

Horatius'a göre, "Bilgi, iyi yazmanın kaynağıdır."

İlya Ehrenburg, " Başkalarının duyduklarını kendimde duyabilmek için yazıyorum."der. Öyleyse başka insanların acılarını sevinçlerini, kederlerini, kaygılarını, içimizde duymak için yazarız.

Fareler ve İnsanlar , romanıyla tanıdığımız John Steinbeck'in deyişiyle yazmak en büyük gereksinimdir.

Selahattin Batu, "Ancak yazmaya başlayınca bir gerçek oluyorum. Kişiliğim ancak o zaman ışığa dönüyor. Bir devirden belirsizden şekillere doğru kurtuluyorum." diyerek insanı kişiliğini bulmanın altını çizmektedir.

Kısaca; Haldun Taner'in de dediği gibi, " Yaşamak yazmaktır." Hepimiz biliyoruz ki iyi metin oluşturarak söyleyeceklerimizi düzgün anlaşılır bir biçimde anlatmak zorundayız.

Hayatımızın hemen her döneminde karşımıza çıkan yazılı anlatımda bulunması gereken bazı özellikler vardır. Bu nitelikler sözcüklerin doğru seçilmesi, cümlelerin gereği gibi kurulması ve birbirlerine mantıksal bir ilgiyle bağlanması, konuda birliğin sağlanması, bilgilerin doğruluğu, duyguların içtenliğidir. Bu saydıklarımın yanısıra anlatıma uygun bir iletişim biçimi seçilmesi,yazım kurallarına uyulması, noktalama işaretlerinin yerinde kullanılması, yazılı bir metinde bulunması

gerekenlerin başında gelir. Sözcükler anlatımın başlıca ögesidir. Anlatımda sözcüklerin doğru seçilmesine her zaman özen gösterilmelidir. Ünitinin başında modern Türk hikayesinin öncülerinden Sait Faik Abasıyanık'ın "Haritada Bir Nokta" adlı hikâyesini okuduk. Yazar, tanık olduğu kendisini çok üzen bir olaydan yola çıkarak, yazdığı ünlü hikâyesinin sonunda şöyle der, "Söz vermişim kendi kendime yazı bile yazmayacaktım. Yazı yazmak da bir hırstan başka neydi? Burada namuslu insanlar arasında sakın ölümü bekleyecektim. Hırs, hiddet, neme gerekti. Yapamadım koştum tütüncüye. Kalem kâğıt aldım oturdum. Adanın تنها yollarında geçerken canım sıkılırsa, küçük değnekler yontmak için cebimde taşıdığım çakımı çıkardım. Kalemi yonttum. Yonttuktan sonra tuttum öptüm. Yazmasam deli olacaktım."

Bu finalden yazının, anlatımın insan için ne kadar anlamlı, önemli, vazgeçilmez olduğunu anlıyoruz. Ancak yazmaya başlamadan önce ve sonra dikkat edeceğimiz noktaları hiç aklımızdan çıkarmadan.



### *Yazı yazmak bir alışkanlık mı, yoksa bir ihtiyaç mıdır?*

Duygularımızı, düşüncelerimizi, zaman zaman çeşitli zorunluklarla, dışa vurmak zorunda kalırız. Bu bazen bir mektupla ya da bir hikâyeyle dile getirdiğimiz duygu ve düşüncelerimizdir. Bütün yazılı anlatımların çıkış noktası budur. Yazan kendini ifade eden herkes başkalarıyla iletişim kurmak ister. Ceyhun Atuf Kansu, yazma isteğini aşağıda okuyacağınız bir yazısında kendisini yazmaya itenin ne olduğunu sorgular.

Kendi kendine " Beni yazı yazmaya iten nedir?" Yazma bir çeşit eylemdir. Acıyı yok edebilir miyim? Karanlığı , tutsaklığı, yok edebilir miyim? Burada şiir düz yazı eylem gücü kazanır. En sonu bir bireyim ben. Bir tek insanım. Benim eylemimdir yazı. Bireysel eylemdir. Bir de deyimleme içgüdüğü var. Bir içgüdüdür yazı yazmak. Şiir, müzik, resim, deyimleme içgüdüğü. Kendini, doğayı, toplumu, insanları ve sonsuz çıkmazı, ölümü deyimleme ama insan en çok neyi deyimleyebilir, kendisini.

Yazmak dünyayı tanımaya çalışmak, kendisiyle ve başkasıyla iletişim kurmaktır. Böylece yazı yazan insanın taşıdığı bir sorumluluk oluşur. Bu bir bakıma toplumsal sorumluluğu da beraberinde getirir. İşimiz ne olursa olsun bir şekilde yazışmayı gerektirir. Eninde sonunda ancak yazmaya ait, temel bilgi ve beceriler elde edilmeden, bu konuda başarı kazanmak oldukça zordur. Mektup, rapor, dilekçe, araştırma ve inceleme gibi yazmaya dayanan türler, özel bir yetenek ve yaratıcılık gerektirmez. Yazmaya ilgili bilgi ve beceriler kazanan herkes bu tür yazıları yazabilir. Herkesten bir roman, bir oyun yazması beklenemez. Buna karşılık herkesten duygularını, düşüncelerini , hayallerini başından geçenleri karşısındakilere anlatabilmesi beklenen bir davranıştır. Hangi türde olursa olsun yazı yazma süreci masa başına oturmadan önce başlar.



*Yazmaya başlamadan önce atacağımız ilk adımlar nelerdir? Araştırınız.*

### YAZMADAN ÖNCE

Yazmaya başlamadan önce yapacağımız hazırlıklar yazımızın sağlam bir yapısı olmasını sağlayacaktır. Aklımızdan geçenleri tasarladıklarımızı başlıklar hâlinde küçük notlar hâlinde belirlersek hepimiz için çok kıymetli olan zamanımızı yitirmemiş oluruz.

Bunların başında gözlem yapmak gelir. Ünlü Fransız yazar Jean Paul Sartre, *Söz Okları* adlı eserinde yazarlığa yönelik döneminde dedesinin kendisine “Yalnız gözleri olmak yetmez, onlardan yararlanmayı da öğrenmeli insan.” dediğini anlatır.

“Gözledim. Yürek karartıcı ve aldatıcı bir oyundu bu. Kaba kadifeden koltuğun önünde dikilmek ve uzun uzun bakmak gerekiyordu. Söylenecek ne vardı? Olsa olsa koltuğun yeşil ve pütür bir kumaşıyla kaplı olduğu, iki kolu, dört ayağı, üzerinde iki tane ağaçtan çam kozalığı taşıyan bir arkılığı taşıdığı söylenebilirdi. Şimdilik bu kadardı ama yeniden dönecektim bu konuya. Gelecek sefer daha iyisini yapacak, onun da onu avcumun içi gibi tanıyacaktım. İleride bu koltuğu anlatığım zaman, okuyucular, aman ne kadar incelenmiş, ne kadar iyi görülmüş, aman ne kadar doğru, işte size uydurma olmayan çizgiler diyeceklerdi. Gerçek bir kalemin yazdığı, gerçek sözcüklerle, gerçek nesnelere anlatarak benim de gerçek olmamam için işe şeytanın karışması gerekirdi. Kısacası her zaman bana bilet soracak biletçiye verilecek cevabı biliyordum ben.”

Jean Paul Sartre

*Söz Okları*

Hangi konu olursa olsun söyleyebileceklerimin olabilmesi o konudaki gözlem ve yaşantılarımızın bulunmasıdır. Bir eşyaya uzun bir süre bakmak, onu ayrıntılarını görmemize imkân sağlar. Bir zaman sonra o eşya neredeyse bizim hayatımızın bir parçası hâline gelir. Bir yazıda anlatacağımızı bulmamızda gözlemin etkisi büyüktür. Yazı yazmak gözlemlerimizi aktarmak değil midir? Gözlemden yararlanmanın ilk aşaması bakmasını bilmektir. Bunu Mustafa Nihat Özön şöyle dile getirir:

“Okul hayatının başladığı andan sonra çocuğu düzenli bir gözlem eğitimi altında bulunduruyoruz. İlkokul hayatında başlayan bu eğitimin verimi çok dar bir alanda kalmış ve basmakalıp denilecek birkaç örneğin içine sıkışmıştır.

Çevremizde olan şeyleri, gözlerimizde bir sakatlık yoksa, görürüz, fakat bunlara bakmayabiliriz. Onun için görmek ile bakmak arasındaki ayrımı unutmamalı. Bu iki kelimeyi birbirine çok karıştırırız. Konuşma dilinin bazı deyimlerinde bunu ayırt edenler vardır: Kızgın birinin, “Bana bak!” demesinden kendisine önem verilmesini başkalarına benzemeyen bir huyda bulunduğunu anlatmak istediğini; “Şuna bak!” diyen birinin de karşısındakinin hoşça gitmeyen aykırı bir iş ya da durumunu anlatmak

istediğini herkes bilir.

Görmek, bilinçdışı bir hal ya da harekettir. Göz açık bulunduğu zaman dıştaki nesnelere ister istemez ona çarpar. Hiçbir şey düşünmeyerek gezdiğimiz zaman gökyüzünü, ağaçları, akarsuyu görürüz; evleri, insanları görürüz; yağmur ya da kar yağdığını görürüz... Bunların izleri birbiri ardı sıra gelir, birbirini silerek geçer. Bir süre sonra bu görmüş olduklarımızı zar zor, eksik gedik hatırlarız.

Bakmak, iradeli ve düşünceli bir iştir. Bir anıt, güzel bir yapı önünde dururuz, eğer kendimizi ona bakmaya zorlarsak, onun güzel taraflarını çıkartırız; üslubuna orantılarına bakarız. Bir bahçeden geçerken, bir asker geçişini seyrederken, eğer onlara bakacak olursak öteki bahçelerden, başka askerlerden onları ayıran noktalara bakarız.

Bir şeye bakan bir kimse, yani gözünün önüne yayılmış şeyleri düşünceli bir şekilde görmeye çalışan bir kimse, onları tanımaya, ilerisi için karşılaştırma noktaları çıkarmaya, az çok açık ve sürekli bir anı elde etmeye çalışan kimse demektir.

Görmek, organlarımızdan birinin doğal bir işidir. Nefes almayı nasıl öğrenmiyorsak, görmeyi de öğrenmek zorunda değiliz. Bakmak ise görüşümüzün eğitimi ile olur. Gayet sade ve normal olan bu eğitim, çok defa önem verilmemek yüzünden, yapılmıyor ve insanların çoğu bakmayı bilmiyorlar.”

Madam Bovary'nin yazarı Gustave Flaubert gözlemlerle ilgili olarak yazarlara şunları söyler. “ Kimsenin görmediği ya da söylemediği, bir yazıyı bulmak için, olaylara gerektiği kadar uzunca dikkatli bakılmalı.”

## NOT ALMAK



**Hatırlanması için, yazılan kısa yazıya “ not”, onun için yapılan çalışmaya da not tutmak denir.**

Not alma konusuna girerken özellikle Ali Canip Yöntem'in aldığı notları okuyalım.

“ Pazartesi 23 Şubat 1920, Dün gece Ömer neredeydi? Mektupta hastalandı. Anneme , ‘Hazin Teyze Canip gibi ben de sıtmaya tutuldum galiba.Başım ağrıyor!’ diye şikayet etti. Annem : ‘Ah evladım mevsim kış sokaklarda geç kalıyorsun. Kendini üşütüyorsun. Dur sana ıhlamur kaynatayım iç. Erkence yat.’ dedi. Ömer hakikaten hasta. Bize geldikçe geç vakte kadar kahkaha atar konuşurduk. Bu gece mütemadiyen “Başım çok ağrıyor.” dan başka bir şey söylemedi. Ihlamur içti. Bir iki aspirin komprimesi de aldı. Hemen yattı.

Bu sabah erkenden evine gitti. Ben de İstanbul'a işime indim. Geç vakit döndüm. Kendisine uğradım. Yatağını sobalı odasına sürüklemiş yatmıştı. ‘Nasılısın?’ dedim. ‘Aman başım sanki çatlayacak ne oluyorum?’ diye cevap verdi. Beraber bize gitmemizi teklif etti. ‘Yolda üşürüm de hastalanırım.’ diye reddetti.”

Ömer Seyfettin'in Ölüm Hastalığı'na Dair Notlarım

Bir de Dokuzuncu Hariciye Koşu'ndan küçük bir bölüm okuyalım.

“Bugün dördüncü pansuman. Operatör :

- İyidir, dedi.

- Muayene sıkıntısı altı saat uykuya ayrılırsa hergün sekiz saat boş. Yarın hastaneden çıkacağım, dışarıda yaşamaktan korkuyorum. Annem Mithat Bey ve arkadaşlar içeri girdiler. Haydi.”

Peyami Safa



*Yukarıdaki iki not örneğini karşılaştırınız. Aralarında ne farklar vardır?*

Hatırlanması gereken şey kısaca bir yere yazılır. Bu not unutmanın önüne geçer. Not alma her şeyi kâğıda, bilgisayara geçirmek anlamına gelmez. Rastgele alınan notların bir değeri yoktur. Notla birlikte not çıkarma, küpür birleştirme, alınan notları değerlendirip zenginleştirme, bölümlenme yollarından da faydalanmak gerekir.

Not tutmak; okurken her zaman aklımızı, anlayış ve yeteneğimizi uyanık tutar; dikkat etmeyi , karar vermeyi öğretir.

Notlar amaca göre çıkartılır veya tutulur. Not alma alışkanlığını kazanan insan yapacağı işi önceden tespit eder. Maddeler hâlinde bir yerlere yazar. İhtiyacına göre notlarını düzenler.

Örneğin markete giderken evinin günlük eksiklerini not etmeyenler çoğu zaman alınacak şeylerin bazılarını unuturlar.

Üç türlü not alınır.

### 1. Duyduklarınızdan not almak

Duyduklarınızdan not alabilmek için “ zaman” çok kısadır. Bu kısa zamanda duyduğunuzu aynı şekilde yazmak isterseniz siz bir cümleyi yazıncaya kadar konuşan çok seyler söylemiş olacaktır. Notu aynen yazarak değil, konunun özünü, temel öğelerini hatırlatıcı, noktalarını kısaltarak anlamı sizce bilinen işaretlerden, simgelerden yararlanarak almalısınız. Ayrıca elinizi çabuk tutmalı, konunun özünü kaçırmamaya çalışmalısınız.

Unutmayınız ki, not almak tam ve net anlamak öğrenmenizi kolaylaştıracak , dersleriniz öğrenmekteki güçlüklerinizi giderecek, zaman kaybetmenizi önleyecektir.

### 2. Okuduklarınızdan not almak

**Derste, çalışırken, ansiklopedi veya İnternet gibi kaynaklardan, gazetelerden, dergilerden yararlanırken yaptığınız çalışmaya okuduklarınızdan not almak denir.**



Okurken not almadan konunun özünü, temel noktalarını sonradan kolayca hatırlayabilecek kadar kısa bir şekilde yazmalısınız. Alıntıyla not almayı karıştırmamalı. Ayrıca olduğu gibi yazmak yanlışını da yapmamalısınız. Aynen yazacaklarınız kaynağın kendisi varken onu yazmanın hiçbir yararı olmaz.

Üzerinde çalıştığınız konunun ana noktalarını eksik bırakmadan sonradan kolayca hatırlayabilecek şekilde ne kadar kısa ve öz yazarsanız hatırlamanız da bu doğrultu da olacaktır.

Okuduklarınızdan not almak, ders hazırlamada , bir kaynaktan yararlanmada , kendinizi yetiştirmede, gelecek için bilgi ve belgeleri toplamada çok yararlı olur.

### 3. Gördüklerinizden not almak

Bir gezi yaparken , televizyonda bir film seyredirken ilginizi çeken hoşuna giden genel şeyleri unutmak istemiyorsanız not almanız gerekir. Unutmamanız gereken şey zaman yeterli olsa da not almanın kuralının değişmeyeceğidir. Not almanın önemini vurgulayan Andre Gide “ Not tutmak, zamanı gelecek için saklamaktır.” der. Tuttuğunuz notlar geleceğin birikimidir. Dilerseniz notlarınız için bir defter kullanabilirsiniz.

Max Jacob ise açık okunaklı bir şekilde not tutmamızı önerir.

Öğrenmenin başarmanın, güzel konuşup yazmanın ikisi:

“ Dinlemesini öğrenmek” ve “Not tutmak” tır.



*Falih Rıfki Atay, “Bahia” adlı gezi yazısını yazmadan önce sizce nasıl bir hazırlık yapmıştır?*

Zengin Brezilya topraklarının Atlantik üstünde büyük limanları; Şimal’den Cenub’a doğru Para, Mayios, Pernanbouc, Bahia, Rio de Jenario, Santos... bunlar Amazonyanın kauçuk ve kerestesinin Tropika hükümetlerinin şeker kamışını, tütününü ve kakaosunu St. Paule kahvesini boşaltan altın ağızlarıdır.

Kıyıda Bahia kenarlarının yeşil kısmını görüyoruz. Rüzgârı enginlerden geniş çığlıklarla esiyor. Bu rüzgâr boş ufuklarda her vakit böyledir. Arlanza’nın güvertesinde Kudüs ve Ankara tepelerinin kasırga sesi içinde gibiyim. Arlanza büyük bir kavis çizerek Bahia şehrine doğrudur. Moda kıyılarında Kadıköy’e dönünüz; işte Bahia.

Moda onun sayfiyeleri, koruların üzerine fırlayan hususi iklim ağaçları olmasa hakikaten Moda’nın ve Marmara tabiatının karşısında bulunduğumu zannedeceğim.

Yaşayabilmek için daha Cenub’a inmeli. Şimdi bile buranın şubatı Bahia sokaklarında sıcakken bunalırsınız Bir de yazı tasavvur ediniz. Rio öyle değildir. Monte Video emsalsiz bir plajdır.

Rio de Jenarioluların şöyle bir türküsü vardır: “Bahia toprağı güzeldir. Bahialılar güzel toprağından ayrılmayınız; ben de Rio da oturayım.”

Falih Rıfkı Atay,

“Bahia”

### NOTLARI DEĞERLENDİRMEK

Örneğin bir seyahat sırasında aldığımız notlar, bir konuşma sırasında duyduğumuz sözler, bir anı gibi özelliğı olan bilgiler için tuttuğumuz notlar bir gereç değıeri taşır.

Bu tür notlar zaman içinde değıerlenir. Bir düşünce, bir olay yazısı gerektiğinde bu notlardan bir gereç olarak yararlanabilirsiniz. Böylece çok önceden aldığımız notlar geleceğimizin en değıerli birikimlerinden olur. Not tutmayı hiçbir zaman ertelememeli, titizlikle sürdürmelisiniz.

Notları değıerlendirmenin en iyi yolu not defteri, anı defteri, gezi defteri, günce defteri gibi çalışmalardır.

Bu notlardan çok zevkli , ilginç yanları olan yazı konuları çıkarabilirsiniz. Böylece tuttuğunuz notlar gerçek anlamda değıerlendirilmiş olur.



*Max Jacob ‘un “Her gün not tutun; açık, okunaklı. Duyulmuş derlenmiş bir kelime, yeniden karşılaşılan bir dünyadır.” sözünden ne anlıyorsunuz?*



*Not tutmanın dünya edebiyatındaki en önemli yansımalarından birisi de ünlü yazar Dostoyevski’nin “ Yeraltından Notlar” adlı eseridir..*

### ÖZET

“Öz” ad kökünden “-et” ekiyle türetilmiş bir ad olan özet bir söz ya da yazının özünü veren kısaltılmış biçimi diye tanımlanır. Yapılan işe de özetlemek, özet çıkarmak denir.

Özet için bir başka tanımlama ise “ ayrıntısız anlatım”dır. Bütün konuşma ve yazı türleri birer anlatım yoludur. Özet ise bunun karşıtıdır.

Öğrenci için özet çıkarmak , özet çıkararak çalışmak ve bunun yöntemini öğrenmek başarı için atılmış en önemli adımlardan biridir. Öğrencilerin uygulamada titiz olmaları gereken konulardan biri özet çalışması yapmaktır. Yaparak öğrenmek öğrenmenin temel kurallarındandır.

Özet çıkarma; anlatılanların, konuşulanların, ana sınırlarını belirtme, bir hikâyenin bütünü veya bir parçasını kısaltma bir paragrafın, bir gazeyete veya fikir yazısının ana fikrini çıkarmadır.

Bir eser, bir yazı özetlenirken; yazar hakkında kısa bir bilgi, eserin bölümleri, eserdeki kişilerin önem derecelerine göre sıralanmaları, hayatları, beden ve karakter yapıları, eserin tümünden çıkan yardımcı fikirlerle ana fikir belirtilmelidir.

Özet çıkarma sadece bir metnin uzunluğunu kısaltmak anlamına gelmez. Bunun için önümüzdeki metnin içeriğini kavramak önemli olanla olmayanı kavramak, fikirlerle olayın ana fikirle olan ilgi derecesini bulmak gerekir. Özdeyişleriyle tanınan Fransız yazar Alain “Okuduğunuz metni taklit edin daha iyi. Özetinizi renklendirmek üzere yazarın boylarını kullanın.” şeklinde ilginç bir yaklaşım getirir konuya.

Bir sözün, bir yazının özetini çıkarabilmek için; o sözün, o yazının planını yapmak o planın ana çizgilerini iyi yakalamak gerekir. Böylece o sözü, o yazıyı daha iyi daha öz biçimde anlayıp anlatabiliriz.

Şimdi birkaç örnekle özet konusunu biraz daha pekiştirelim.

### BOŞ ZAMAN

Nedir bu boş zaman dediğimiz şey? İşte olmadığımız zamanları boş mu geçiririz biz? Hiç de değil. Bir tanıdığım Gümrük Müdürlüğünden çok bahçesinde yoruluyor. Başka biri bütün hafta pazar günü harcayacağı gücü toplar durur; daha gün ışımadan sırtladığı gibi av tüfeğini soğuk ve puslu bayırları gezmeye başlar. İş dediğimiz ne öyleyse? Tam bilemeyeceğim. Hukukçular bir türlü tanımlıyorlar işi, hekimler başka türlü. İktisatçıların gözünde şurası özüye işin , politikacılara göre başka bir şey öz. Günlük dilin iş kavramı bilgece bir tanım çerçevesi gibi geliyor bana. Geçimini sağlamak için insanın gerçekleştirmek zorunda olduğu eylemlerle bu eylemlerin sonucunda başarılan şeye iş deriz genellikle.”İşten geliyorum.”, “ Onu işten çıkardılar.” “ Bu iş geçindirmiyor evi.”, “ Gitmezlik edemem, işimden olurum sonra.” çeşidinden sık sık işitilen konuşmalarada da belirtildiği gibi yaşamak için gerekli bir zaman kullanmanın adıdır iş. Bu zamanın karşısında kendimiz beslenir, giyinir, yakınlarımızı besler, giydirir, oturma durumlarımıza çeki düzen veriririz. Buna göre, “ boş zaman” deyince ekmek parası kaygılarının dışındaki zaman anlaşılmalıdır.

Nermi Uygur,

Güneşte

Bir yazının özetini yazarken “Kim , hangi yazıda, hangi konuda, hangi düşünceyi açıklamıştır?” sorularının karşılığı verilmelidir. Bu genel kuralı şimdi yukarıdaki yazıya uygulayalım.

### “Boş Zaman” Yazısının Özeti

Yazar Nermi Uygur, “Boş Zaman” yazısında boş zaman örneğini konu alarak “Boş zaman deyince, ekmek parası kaygılarının dışındaki zaman anlaşılmalıdır.” ana düşüncesini açıklamıştır. “ Geçinmek için tuttuğumuz belli bir işin; kimi hoşlanarak, bazen de istemeye istemeye o işin gereksinmelere ayırdığımız iş zamanının dışında kalan zaman boş zamandır.” görüşleriyle konu ve ana düşünce geliştirilmiştir.

Yukarıdaki özete baktığımızda içinde atılabilecek tek sözcük yoktur. “ Konu, ana düşünce, görüşler” belirtilmiştir. Ayrıntıya girilmemiştir. İki cümle ile özet bitirilmiştir.

Düşünce yazısında özetin nasıl yapılabileceğini genel özellikleriyle aktarmaya çalışılır.

Olay yazılarında olayın özeti yapılır: Olay yazılarında (roman, hikâye, masal, destan, anı... ) özet olayı, oluşturan “olay, kahramanlar, zaman, yer, dekor, ana düşünce, görüşler, duygular” ın bulunup çıkarılmasıdır.

Sizlere örnek olması amacıyla bir roman özeti sunuyoruz:

### FAHİM BEY VE BİZ

Abdülhak Şinasi Hisar’ın romanı

Fahim Bey, Bursa eşrafından birinin oğludur. İstanbul’da Galatasaray Lisesi’nde okumuş, Londra’da elçilik üçüncü katipliği yapmıştır. Ufak tefek yapılı küçük ve yumuk gözlü kendi hâlinde ve saat meraklısı Saffet Hanım’la evlidir. Fahim Bey 1908 Meşrutiyeti’nden sonra Hariciye’den ayrılır. Bursa’da pamukçuluk yapmak ister. Tanınmış bir aileden geldiği için, bazı kimseler bu işe para yatırmaya niyetlenirler, fakat Fahim Bey’in bir “hayal düşünürü” olduğunu anlayınca vazgeçerler. Fahim Bey bir şey yapamaz. Ama bu tasarısının bir gün mutlaka gerçekleşeceği umudu içinde İstanbul’da Galata’da büyük bir işhanında bir yazıhane tutar, dosyalara, defterlere gömülür, hayali yazışmalar düzenler. Ömrü bir kenar mahalledki evde yıl yıl sona ererken , tanıyanların kaçık gözüyle bakageldikleri Fahim Bey, kendi masalsı dünyasında mutludur, bir gün sessizce ölür.”

Behçet Necatigil,

Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü



*Siz de bir hikâye ya da roman özeti hazırlayabilir misiniz?*

Yazı yazma ve konuşmada toplanan bilgilerin ve kişisel deneyimlerin, hazırlanacak metnin yazılış amacı ve hedef kitlesine göre düzenlenmesi gerekir. Başarılı bir düzenleme için deneyim ve araştırmalardan elde edileceklerin kısaca not edilmesi ve konuların alt alta yazılması gerekir. Daha sonra bunların gruplandırılması birbirleriyle ilişkili olmaları bir araya getirilmesi gerekir.

Ana düşünce etrafında birleşen düşünce, bilgi, deneyim ve örneklerin sebep-sonuç ilişkisi ışığında düzenlenebilir.

Metnin öyküleme ise öykünün anlatılmasında nereden , niçin ve nasıl başlanması gerektiği üzerinde durulmalıdır.

Yazı yazmak için tanınmış yazarlara ait metinlerin örnek alınması her zaman için iyi sonuçlar verdiğini de unutmamalıyız.

“İffet Hanım”ı kıpkırmızı gözlerle buluyorduk. Uçuk pembe tafta nişan elbisesi eski gardroba asılmıştı. “Üzülmeyin İffet abla,” diyordu annem, “ Nerde İncila gibiler bu zamanda. Kısmeti kapanmadı ya. “ Kendi de inanmıyordu söylediklerine. Kanarya eski yerine konuldu. İncila ablasının yüzünde yaşanmadan tüketilmiş umut artığı gülümsemeler. Sonra sonra zayıflamaya başladı. İnce vücudu ateşlerle kavruluyordu. “ “Bu yapılır mıydı?” dedi annem “Bu yapayalnız, sığınaksız insanlara yapılır mıydı bu?

Ben hiç düşünlere gitmiyorum. İçinde akide şekerleriyle bir tek lokumun olduğu pembe kâğıdı , açmıştım. Pembe kâğıt külahta İncila ablamın soluk basklı fotoğrafını görmüştüm. Limonluğa kar yağıyordu. Kar, çatlak camlardan içeriye yağıp eriyordu.

Selim İleri ,  
Gelinlik Kız

### ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. Yazma ve konuşmada hazırlığın önemi nedir?
2. Bir yazı yazmadan önce nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?
3. Gözlem nedir? Nasıl yapılır?
4. Yazı yazmada deneyimin rolü nedir?
5. Kültür birikiminin anlatıma nasıl bir katkısı vardır?

## ANLATIMDA TEMA VE KONU



## HAZIRLIK

Tema soyut bir kavramdır.

Belli bir bağlamda kişi, yer, zaman ve durum bildiren dil birlikleriyle sınırlandırılması, somutlaştırılması, anlatılması sonucu konu hâline getirilir.

Bulduğunuz bir metnin konusunu belirlemeye çalışınız.

## KOLYELİ YEŞİL PAPAĞAN

Aysarı çiçekleri

Bir gecede açtılar

Kar ağaçları

Eridiler bütün gün

Bense yattığım yerden

Kokularını duydum

Tavana vuran

Işıklarını gördüm.

Necati Cumalı

Doğa renk demektir.

Karmen kırmızısı, aşı boyası, gelin alı, firuze mavisi, camgöbeği, laci, çimen yeşili, safran sarısı, Çin beyazı, kartal kuşu gibi beyinlerde pervaz eder.

Kimi paraşütçüdür. Kibar hoppası, canberaber, bağırtlak. Kimisi de kiraz bülbülü, sarı sevda gör beni, güllüdüba, şahbenek ya da kolyeli yeşil papağan. Topu da çingir çingir kahkaha atarlar. Gülbank sesleriyle ayyuka, gökkubbenin doruğuna yetişirler.

Gerçi güzbeyinde yeşil gözlü ağaçların çoğu uykuya yatar. Başlarını yastığa yapıştırmadan önce de urbalarını pınam pınam parçalayıp sokaklara serperler ama serviler, kurtbağrıları, mazılar, sedirler dimdik ayaktadır. Yeşillerini soyunmaya da hiç mi hiç yanaşmazlar.

Aralıkta, bir oyun da oynanır. Atkestaneleri yeşil fularlarını silkelemeden önce bir süre tarçını bir gece giysisine bürünür.

Beri yandan açelyalar kırmızılarını, kadife çiçekleri sarılarını ve tahinilerini, güller kırmızı, beyaz ve sarılarını, Afrika menekşeleri morlarını, sıklamenler de sıklamenlerini daha uzun süre bahçelerde ya da odalarda dolaştırırlar.

Ateşdikenlerine de bin teşekkür ki, hemen hemen bütün kış havaya kırmızılarını fırlatırlar.

Kasımpatları da sarılı, portakallı, pembeli ve de beyazlı cümbüşlerle sonbahar ve kışın dimağını kokulandırır.

Haa kaktüsler de bıkmazlar, usanmazlar, şank şank, maviliklerini bağırırlar.

Doğa bir kutu. İçi serüven dolu. Ama kuğurdaması yeşil üzerinedir. Yazımızın şekerini artırmak için belirtelim ki, Baudlaire de yeşilin, doğanın temelini oluşturduğunu yineler. Ona göre yeşil her tonla kolayca bağdaşır. Yalnız sarı ve maviye yüz vermez. Maviye sadece “yapyalnız ve anlaşılmaz” adını verdiği siyahlar koşarsa koşar.

Kandinsky tadların bir rengi olduğuna inanan insanlardan da açar. Dresdenli bir doktorun kelli felli bir hastası varmış ki, kimi soslardan mavi bir tad almış.

Ahmet Rasim de renklere özel bir ilgi gösterir. Ördekbaşı, kumrugöğsü, sincabi, yanık al, menekşe moru çarşaflar onu hop oturtur, hop kaldırır. Hele fes rengi samani, fındiki, laci, kanarya, şeker rengi, zeytuni, ekşi karadut işlemeli olanlarına bayılır. Kısacası, renk panoramasının bir ucundan girer, bir ucundan çıkar.

Salâh Birsal



*Okuduğunuz “Kolyeli Yeşil Papağan” adlı denemenin konusunu söyler misiniz?*

### AÇIKLAMALAR

Hayatımız boyunca okur, gerektiğinde de yazarız. Dinler ve konuşuruz. Okuduklarımızın, yazdıklarımızın, dinlediklerimizin konuştuğumuz mutlak bir konusu vardır.

Üzerine söz söylenen, yazı yazılan her şey konudur.

Bu tanımlamaya göre atasözü, özdeyiş gibi bir düşünce; bayrak, insanlık, çalışmak, sorumluluk... gibi bir kavram; sevgi, sabır, hoşgörü, bağlılık, korku... gibi bir duygu; yaşanan, görünen, okunan, tasarlanan bir olay; “bir şeyin içinde bulunduğu koşulların hepsi” diye tanımlanan bir durum... konu olabilir.

İsteğimizi anlatmak için üzerinde durduğumuz problem veya içinde hareket ettiğimiz çerçeve de konudur.

Konuyu geniş ve dar kapsamlı olmak üzere iki ayrı görüşle ele almakta yarar vardır... Geniş kapsamlı konulara genel konular, dar kapsamlı konulara da sınırlı konular diyebiliriz.

## I

## ANKARA

Şehrin tarihi bu çehreyi yanlamaz. O bütün Orta Anadolu'ya bir iç kale vazifesi görmüş, eteklerinde daima tarihin büyük düğümleri çözülüp bağlanmıştır. Etilerin , Firikyalıların, Lidyalıların, Roma ve Bizans'ın, Selçuklu ve Osmanlı Türklerinin zamanında bu, hep böyle olmuştur. Roma kartalı Şarka doğru uçuşu için bu kaleyi seçmiş, Bizans-Arap mücadelesinin en kanlı safhaları burada geçmiştir. Selçuk zamanında Bizans'ın Anadolu içine son savleti 1197 yılında burada kırılmıştır. Kılıçarslan'ın ve Melik Danişmend'in müşterek zaferi olan bu muharebeden sonra Bizans kartalı bir daha Anadolu'da uçamaz. Yıldırım, Timurlenk'le yani talihinin zehirden acı yüzü ile yine Ankara'da karşılaşır. Kısacası Anadolu kıtasının kaderinde az çok değişiklik yapan vakalarının çoğu onun etrafında gelişir. Bu hadiselerin en mühimi şüphesiz en sonuncusu olan İstiklâl Savaşı'dır. Bu muharebe sadece Türk milletinin kendi hayat haklarını yeni baştan kazanmış olduğu harp değildir. Hakikatte 26 Ağustos sabahı Dumlupınar'da gürleyen toplar, iktisadi ve siyasi esaret altında yaşayan bütün Şark milletleri için yeni bir devrin başladığını ilan ediyordu. Onun içindir ki bundan böyle her zincir kırılışının başında Ankara'nın adı geçecek ve her hürriyet mücadelesi, Sakarya'da, İnönü'de, Afyon'da, Kütahya ve Bursa yollarında ölenlerin ruhuna kendiliğinden ithaf edilmiş bir dua olacaktır.

Ahmet Hamdi Tanpınar

## II

## BİZİM AKDENİZ

Akdeniz kıyıları, Anadolu dağlarını siper almış olan milletin öz malı idi ve öyle kalacaktır. Bu dağların önünde yerleşmeye özenen her istilacı, birgün sökülüp atılmıştır.

Anadolu millî olmaya mahkum bir memlekettir; onun ne toprak ne de halk birliği bozulabilir.

Bu kıyıların saadeti, iç toprağın, sarp ve yalçın dağların zahmetini çeken insanlara ait olmalıdır. İç toprak, bu kıyılarda teneffüs eder ve buradan baskı gördüğü zaman, boğazına basılan bir dev gibi tarihinin görmediği kahramanlık destanlarını yaratır.

Şu dağların üstünde Türk hürriyetinin sesi asla dinmemiştir.

Türk Akdeniz'de, bizim olan ve olmayan bütün medeniyet hatıralarının hepsini geçecek olan cumhuriyet medeniyetini kuracağız.

Falih Rıfki Atay

### III EV SEVGİSİ

Küçük büyük ailelerin bir baba yurdu vardı. Dar, kaldırım bozuk bir sokağa bakan yağmurlar ve fırtınalarla dış manzarası kararmış bir evde gözlerimizi dünyaya açardık. Bu evin küçük-büyük herhâlde bir bahçesi olabilir. Bu bahçenin her tarafı kendi ellerimizle işlenirdi. Annemiz, babamız bize bazı ihtiyar kayısı ağaçlarını göstererek bunları büyükbabamızın, aşısını bilmem nereden alarak yetiştirdiğini; çocukların da onun altında oynadıklarını anlatırlardı.

Evin içinde evde beraber yaşardık. Ufak tefek tamirlerini babamızın kendi eliyle yaptığını görür, o merdivenin üzerine çıkarak bir taraftan çivi çakarken, düşmesin diye merdiveni biz tutardık.

Bu ağaçlar, tahtalar, çiviler, kiremitler cansız birer madde değillerdi. Bizimle beraber yaşıyorlar, bize geçmişten, büyükannelerimizden, büyükbabalarımızdan haberler getiriyorlardı. Biz onların içinde mazi ile birleşiyor, onlarla maziye kök salıyorduk.

Evimizin içindeki odaların her birinin, sevinçli yahut acıklı tarihleri vardır: İşte bu sofada büyükbabamız ölmüştü, şu odada annemizin gelinliğinde başından para serpilmişti... evimiz, ailemiz ve biz, hep bir vücut idik.

Bu ev sevgisi maddi bir avuç toprak, bir yığın tahta ve sıva sevgisi değildi. Biz, evimiz içinde , ailemizi, muhitimizi, ecdadımızı severdik. Bu sevgi, ruhumuz için bir sükunet ve ferahlık, bir inanç ve irade kaynağı teşkil ederdi.

Hüseyin Cahit Yalçın

Yukarıdaki üç yazıyı dikkatle okuduğunuzda göreceksiniz ki üçünde de sınırlı birer konu işlenmiştir. Birinci yazı Ankara'yı bütünüyle ele almamış, onun yalnızca tarihsel önemini işlemiştir. İkinci yazı Akdeniz konusunu sınırlandırmış, bizim Akdeniz olarak daraltmıştır. Böylece Akdeniz'in Anadolu toprağı ve halkıyla olan sıkı bağlantısı üzerinde durmuştur. Üçüncü yazıda ise ev genel konusu, ev sevgisi şeklinde sınırlandırılmıştır. Genel anlamda bir yapısı üstünde değil, kendi evleriyle eskiden beri süregelen hayat bağlantısı sonucu doğan sevgi üzerinde durulmuştur. Bu nedenle de üç yazı da güçlü bir anlatım özelliği kazanmıştır.



*Yukarıdaki “Ankara”, “Bizim Akdeniz” ve “Ev Sevgisi” başlıklı yazıların ortak özelliği nedir?*

Her konunun başlıca dört ögesi vardır.

1. Konunun Dayanağı / Düşüncenin Özü
2. Görüş / Yardımcı Düşünceler
3. Görüş Açısı / Yardımcı Düşünceler
4. Yazı Türü

### 1. Konunun Dayanağı / Düşüncenin Özü:

Bir konunun dayanağı; onu özü ana fikridir. Örneğin “Ankara” adlı yazının konu dayanağı her zincir kıvrılışının başında Ankara’nın adının geçeceği, yanındaki öteki düşüncelerin tümü bu ana düşünce etrafında toplanmaktadır. İkinci yazıda Falih Rıfkı Atay, konu dayanağı olarak Akdeniz’in bize ait olan kesiminde, tarihsel uygarlıkları aşacak cumhuriyet uygarlığının kurulacağı düşüncesini ele alıyor. Üçüncü yazıda Hüseyin Cahit Yalçın ev sevgisinden yola çıkarak bu sevginin bir avuç toprak, tahta ve siva sevgisi olmayıp ev kavramı içinde aile, çevre ve atalarımızın sevgisi olduğunu konusuna dayanak yapmıştır.

### 2. Görüş / Yardımcı Düşünceler:

Dayanağı yani ana maddesi belirlenen konunun anlatım yönünden tespiti görüş noktasını ortaya koyar. Örneğin yukarıdaki Ankara yazısının görüş noktası, tarihin büyük düğümlerinin Ankara’da çözülüp bağlanmış olmasıdır. Bizim Akdeniz yazısında ise görüş noktası, kıyıların sağladığı mutluluğun, iç toprağın, sarp ve yalçın dağların zahmetini çeken Türk halkına ait olacaktır.



*Ev Sevgisi adlı yazının görüş noktasını da siz bulur musunuz?*

### 3. Görüş Açısı / Yardımcı Düşünceler:

Anlatımın kapsadığı alana görüş açısı denir. Anlatımın açısı derecesi sınırlandırılmazsa konu bütünlüğünü yitirir. Görüş açısının gereğinden çok geniş tutulması anlatımı dağıtır ve gereksiz ayrıntıların yazıya girmesine neden olur. Bu yönüyle görüş açısının iyi tespit edilmesi gerekir.

### 4. Yazı Türü:

Konunun işlenmesine uygun düşecek yazı türünün seçimi de çok önem taşır. Konu, taşıdığı fikir, duygu ve düşünce yönünden makale, söyleşi, anı vb. yazı türlerine göre de yazılmayı gerektirebilir. Bir yazının hangi türde yazılacağı, o konunun dayanağı ile görüş noktasının niteliğinden anlaşılır.

### TEMA / ANA FİKİR

Her eserin üç ögesi vardır: Konu, ana fikir, tema.

Hangi tür yazı olursa olsun ana fikir yazının özü demektir. Bu yazıdaki yardımcı fikirlerin tümü, bu ana fikir yani öz çevresinde toplanır.

Tema, konudan ayrı bir şeydir. Çokları konu ile temayı birbirine karıştırırlar. Bazı kez temaya konu, bazı kez de konuya tema derler.

Tema, bir yazıda işlenen ve geliştirilen görüş, düşünüş ya da duyustur.

Bir olayı konu alan yazımızda olayla ilgili kendimize özgü görüş ve düşüncemizi geliştirirsek yazımızın temasını ortaya koymuş oluruz. Şimdi Yahya Kemal Beyatlı'nın çok sevilen şiiri Açık Deniz'den bir bölüm okuyalım:

### AÇIK DENİZ

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum  
Her lahza bir alev gibi hasretti duyduğum  
Kalbimde vardı Boyron'u bedbaht eden melâl;  
Gezdim o yaşta dağları hülyam içinde lâl  
Aldım Rakofça kırlarını hür havasını  
Duydum akıncı cetlerimin ihtirasını.

Yahya Kemal Beyatlı

Okuduğunuz Açık Deniz adlı şiirin teması yüzyıllarca egemenliğimizde kalan topraklar ile Atlas Okyanusu'na kadar uzanan denizciliğimizi kaybetmenin üzüntüsü ve bu denizlerle toprakların bize, bizim de onlara duyduğumuz bitmeyen özlemdir.

Ana fikir, bir yazının özü ve omurgasıdır. Yazının kaburgaları varsaydığımız yardımcı fikirler bu omurgaya bağlanır.

Bazı eserler birden fazla ana fikir taşırlar. Eğer bir yazıda, birden fazla ana fikir varmış gibi bir görünümle karşılaşıyorsa, bilinmelidir ki bunlardan biri ana fikir, öteki de temadır.

Ana fikir hiçbir zaman konu demek değildir. Konu anlatılan şey; ana fikir bu anlatılandan çıkan sonuçtur.

Bir yazının başlığıyla ana fikri arasında sıkı bir bağlantı vardır. Yazı başlığı, ana fikri simgeleyecek bir nitelik taşır.

**YAZIN BİTTİĞİ**

Her yerde yazın bittiği söylenir  
Çürür çiçeklere yapışan kanlar;  
Belki uzaktan iki atlı yaklaşır,  
Belki yakından iki yaprak kalkar;  
Akşamın örtüsü derelerde yıkanır,  
Gökyüzünü görünce gecenin devi,  
Çıkarıp şapkasından yıldızlar saçar,  
Cüceler bunu bilir, gürgenler bunu bilir,  
Aşkın uyumadığı her yerde söylenir.

Ülkü Tamer



*Yukarıdaki şiirin teması nedir?*

**ÖLÇME DEĞERLENDİRME**

1. Tema ve konu nedir?
2. Tema ve konu arasındaki farkı belirtiniz?
3. Anlatım türü ile tema arasındaki ilişkiyi bir örnekle açıklayınız?

## ANLATIMDA SINIRLANDIRMA



## HAZIRLIK

- “Çanlar Kimin İçin Çalışıyor?”, “Klimanjero’nun Karları”, “Paris Bir Şenliktir”, “İhtiyar Adam ve Deniz” gibi kitaplarıyla dünya edebiyatına damgasını vurmuş bir yazardır Ernest Hemingway.
- Hemingway için hayatta ciddiye alınacak tek iş yazarlıktır. Anlatımda gerekli sınırlandırmalar yapılması da aynı ciddiyeti gerektirir.

Seçeğiniz bir konuyu sınırlandırınız.

## KİTAPLARIMLA BAŞBAŞA

Küçükken en tatlı eğlencem, resimli kitapların yapraklarını çevirmektir. Her resimli sayfa , beni dakikalarca oyalardı. Diyebilirim ki, resimle anlatılan hayatı, o zaman ben, gerçek hayattan daha çekici bulurdum. Bir ağaç resmi bence bir çınardan veya bir selviden daha çok görülmeye değerdi.

Önümde açık bir kitap olduğu zaman, kendimi bütün masal şehzadelerinden daha mutlu sayardım. Karşımdaki boyalar, gölgeler, çizgiler beni var olan alemin ötesinde nazlı ve büyümlü ufuklara yükseltirdi.

Okumaya başladıktan sonra kitaba karşı olan ilgim daha da arttı. Şimdi sayfaları üzerinde akşamlara kadar dalıp kalmam için, bir eserin resimli olması şart değildi. İçinde okuyabileceğim birkaç satır buldum mu o kitaba büyük bir istekle atılıyordum. Zavallı Çocuk, Sergüzeşt-i Ali Bey, Binbir Gece Hikâyeleri, Kerem ile Aslı’dan başlayarak Mithat Efendi’nin tercüme ve telif romanlarına kadar yüzlerce cildi daha on yaşıma basmadan okumuş ve toplamıştım. Kitapların okunması kadar, görünüşleri de hoşuma giderdi.

Ara sıra okumaktan başımı kaldırıncaya gözlerimin önünde, bütün bir hayal topluluğu yaşardı. Biraz önce okuduğumu, şimdi hayalimde sanki canlanmış bulurdum.

Bazen bir kelime beni düşündürürdü; bazen de bir cümleyi pek parlak bulup ezberlemek isterdim. En çok, manasını bilmediğim lügatlar bana pek yüksek bir dimağ mahsulü gibi gelirdi. Bu lügatlere yükselmek için zengin bir kitaplığa muhtaç olduğumu düşünürdüm. Bu zengin kütüphaneye sahip olmazsam böyle güzel lügatların manasını hiçbir zaman öğrenemeyeceğim diye korkardım.

Cenap Şahabettin

## AÇIKLAMALAR

Seçilen konunun çeşitli gereksinimlere cevap verecek şekilde olmasına dikkat edilmelidir. Neyi ele alacağımızı, neyi anlatacağımızı belirlemeliyiz. Konuyu seçme ve sınırlandırma yapmadan önce atacağımız ilk adım olacaktır. Konular şu başlık altında toplanabilir.

- Kişisel konular
- Toplumsal konular
- Bilimsel konular
- Sanat ve kültürle ilgili konular

Seçilecek konunun ilgi çekici bir yazıya dönüşebilmesi için konu hakkında belli bir birikime sahip olmak gerekir. Genel konular yerine özel konulara ağırlık vermemiz yazımızı daha etkili hâle getirecektir.

Yazılı anlatımda yapılan en büyük yanlışlardan biri, belki de birincisi konuyu sınırlandırmadan yazıya başlanmasıdır. Kısacası konunun sınırlandırılmasında sayısız yarar vardır.

Örneğin kültür tarihi konusunda 300 sözcükten oluşacak bir yazı yazacağımızdan yola çıkalım. Oldukça geniş kapsamlı bir konu olan kültür tarihini bu kadar az sözcükle ifade etmemiz imkânsızdır. O zaman genelden özele doğru bir yol izleyerek konuyu sınırlandırmamız gerekmektedir.

Konuyu sınırlandırmak için bazı ölçüleri göz önüne almak zorundayız:

- Sesleneceğimiz okuyucu kitlesinin sosyal ve kültürel yapısı, özellikleri nelerdir?
- Konunun hangi yönüne daha çok ağırlık vermeliyiz?
- Konu ile ilgili yeterli birikime sahip miyiz?
- Yazabilmek için gerekli kaynaklara ulaşabilecek miyiz?
- Yazımızın uzunluğu, kısalığı ne kadar olacaktır?
- Yazımızı belli bir zaman süresinde yazabilecek miyiz?
- Yazımızın türü ne olacaktır?

Konuyu sınırlama, yazmada başarıyı sağlayan temel ögedir. Konu sınırlandırılmazsa ortaya koymayı amaçladığımız düşünceler netlik, açıklık kazanmaz, söyleyeceklerimiz açıklıkla belirlenmez. Söyleyeceklerimiz genellemeler olmaktan öteye gitmez. Konudan sapmalar olur. Kısaca yazımız yoğunlaşmaz.

E.Özdemir, A.Binyazar.

1975

Konumuzun girişindeki “Kitaplarımla Başbaşa” adlı yazıya konunun sınırlandırılması açısından bakarsak yazar Cenap Şahabettin çocukluğundan başlayarak kitaba olan bitmeyen sevgisini, ilgisini anlatıyor. Yazısı boyunca kitap sevgisinin boyutları konusunda ilgi çekici örnekleri aktarıyor bizlere güzel bir anlatımla. Yazdıklarında konuyu sınırlandırdığını görüyoruz. Buradan çıkarabileceğimiz sonuç konuyu sınırlandırma yazıda başarıyı sağlamanın ilkelerindedir.

Şimdi birkaç tane genel nitelikli konu yazalım:

- Sinema
- Tiyatro
- Roman
- Spor
- İletişim
- Dede Korkut Hikâyeleri

Bunlardan herhangi birini seçip üzerinde yazı yazabiliriz. Diyelim ki, roman konusu işlenecek. Romanın günümüzdeki durumu mu? Türk romanı mı, dünya romanı mı? Roman konuları mı? Milli Mücadele dönemi romanı mı? Batılılaşmayı konu edinen romanlar mı? Bu konularda bir yazı yazmak mümkündür. Ama unutmamamız gereken şey konuyu kesinlikle sınırlandırmaktır.

Peki konuyu nasıl sınırlandırabiliriz?

Birinci Aşama	İkinci Aşama	Üçüncü Aşama
Türk romanı	Mithat Cemal Kuntay’ın Türk edebiyatındaki yeri	Uç İstanbul romanında kadın karakterleri
Tarihî romanlar	Kemal Tahir’in tarihi romanları	Devlet Ana romanındaki yönetici portreleri
Servet-i Fünun romanı	Yeni romanımızda Servet-i Fünun dönemi romanlarının etkisi	Halit Ziya Uşaklıgil’in Mai ve Siyah romanında dil ve anlatım

Genel bir konunun sınırlandırma aşamalarını bir örnekle şöyle gösterebiliriz:

Konuyu anlama gerçekte onu sınırlandırmadır. Konu öncelikle kendimiz ve okuyucu için ilginç olmalı. Güçlü bir yazar olmada konu için sayılanların etkisi çok büyüktür.



*Aşağıdaki metni dikkatlice okuyup konusunu ve konu sınırlamasının nasıl yapıldığını bulmaya çalışınız.*

### HAVAYA SUYA DAİR

İklim iklim diyoruz. İklim sözünün öz geçmişini ararsak Latince Klimatis; Yunanca Klima kökenleri çıkıyor. Klima, küre üzerinde belli bir yerin güneşe kıyasla meylini belirten bir kelime imiş ilkin. Bu gün ise daha başka verileri kapsıyor. O belli yerin rutubeti, basıncı, rüzgârları, ısısı, kuruluğu, çevrenin topografyasına göre açık ya da kapalı oluşu, denize yakın olup olmadığı yüksekliği ve bunların oluşturduğu hava koşullarının tümü... Bu koşullara göre iklimler sıcak iklim, Akdeniz iklimi, yayla iklimi vb. gibi etiketler alır olmuşlar.

İklim kelimesi giderek coğrafi bir terimi de aşır daha genel bir anlam kazanmış. Biri, “Ben bizim dairedeki ruhi iklimde verimde olamam.” dediği zaman Andre Maurois “Aşk gelişmek için yumuşak ve ılık bir iklim ister.” dediği zaman ruhi çevresinin de kişiye fizik iklimi kadar etkili olduğunu kasteder.

Yurdumuzun sayısız nimetlerinden biri de aynı anda dört mevsim iklimini içermesidir. Batı sahillerimiz başka, güney bölgemiz başka, doğu illeri başka başka iklim şarkıları söylerler. Birinde ilkbahar, öbüründe yaz, bir başkasında kara kış yaşarsınız.

Haldun TANER

### ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. İletişimi sınırlayan öğeleri yazınız?
2. Soyut ve somut tema nedir?
3. Temanın sınırlandırılmasında anlatıcının tavrını açıklayınız?

## ANLATIMIN VE ANLATICININ AMACI



## HAZIRLIK

- Yazıda anlatım ve anlatıcının amacının ne olduğunun açıklanması vazgeçilmezler arasındadır.
- Siz de içinde amacının ifade edildiği örnek bir metin bulunuz.

## YAŞAMIN UCUNA YOLCULUK

## I

Sağanak da benim. Esintiler de. Ve ardından güneş çıkınca gökyüzü bulutsuz olunca, o zaman kentlerle, tren yaylarıyla, toprak yollarla, bozkırla, denizlerle, gecelerle, sonbaharla, yalnızlığımınla bağlantılı anıların ne acı verici ne de mutlu kılıcı duygularını taşıyacağım. Bomboş varolacağım. Ve bir başıma. Ve bağımsız. Ovadaki yalnız ağaç gibi. Yaşlı ve büyük. Ve yalnız. O vadide. Bir yamaçta.

## II

Trieste’de otel odasının balkonunda oturuyorum. Önümde üç büyük çatı. Televizyon antenleri. Bacalar. Gökyüzünde yaz bulutları. Güneş bulutları delip bize veriyor.

## III

Gittiğim hiçbir yerde yalnızlığı bu denli simgeleyen bahçeler yaşamadım. Stockholm’un banliyösünde bile.

Tezer Özlü

## AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz “Yaşamın Ucuna Yolculuk” adlı kitaptan aldığımız kısa metinlerde dikkat ettiyseniz yazar bize ne kadar yalnız bir dünyanın içinde yaşadığını yansıtıyor satırlarında.

Niçin yazdığımızı, amacımızı kesinlikle belirlemeliyiz.

Amacımız yazımızda bir haberi, bir bilgiyi okuyanlara iletme, onların sorularını cevaplama olabilir. Kimi zaman da bizi yazmaya götüren amaç onların davranışlarını değiştirmektir. Kısacası yazma amacımızın yazma öncesinde belleğimizde netleşmesidir. Bunlar; bilgilendirme, öğretme, kanıları değiştirme ve izlenim kazandırma olabilir.

Yazıyı hazırlayış amacıyla anlatım biçimleri arasında sıkı bir ilişki ve etkileşim vardır.

Bilgilendirme amacıyla yazdığımız yazılarda amacımızı içeren cümleye amaç cümlesi diyoruz. Amacımızı ve cümlemizi belirleme yazmaya başlamadan önce atacağımız ikinci adımdır.



*Sececeğiniz bir metnin amaç cümlesini yazabilir misiniz?*

### **Söyleyeceklerimizi Tespit Etme:**

Bir konu üzerinde yazı yazabilmek için seçtiğimiz konuda mutlaka söyleyecek çözümümüzün, bilgimizin bulunması gerekir. Bunun için de konumuzla ilgili kaynakları araştırıp nelerden yararlanabileceğimizi tespit etmemiz gerekir. Bütün başvuru eserleri (ansiklopediler, sözlükler, kataloglar, dizinler, kitaplar, gazeteler, incelemeler) birer kaynaktır. Ayrıca seçtiğimiz konuya göre bitkilerin, hayvanların, eşyaların, kalıntıların çalışmamıza katkıları olacaktır. Bilgi ve veri toplarken belleğimize çok güvenmemeli, not alma yöntemini benimsemeliyiz. Bu amaçla not alma kartları ya da fişlerini rahatlıkla kullanabiliriz.

### **Yazının İskeletini Oluşturma:**

Yazılar genellikle üç bölümden oluşurlar. Bunlar giriş, gelişme ve sonuç bölümleridir. Giriş, konunun sergilendiği bölüm olup bir ya da daha çok paragraf olabilir. Gelişme bölümü girişte öne sürülen, ortaya konan sorunun, düşüncenin açıklanarak geliştirildiği bölümdür. Bu yönüyle yazdığımız yazının gövdesini oluşturur. Sonuç bölümü ise yazının bir sonuca bağlandığı paragraf ya da paragraflara verilen addır.

Yazıya başlamadan önce plan yapmamız gerekir. Planlama; giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinde neleri nasıl bir sırayla vereceğimizi kararlaştırmaktır. Bu aşamada aşağıdaki sorulardan yararlanabilirsiniz:

- Yazıya nasıl bir girişle başlamalıyım?
- Yapacağım giriş ilgi çekici ve konuyu yeterince sergileyici bir özellik taşıyor mu?
- Girişte söylediklerimi açmak ve geliştirmek için düşüncelerimi nasıl bir sıralama içinde anlatacağım?
- Yazımın sonuç bölümü nasıl olacak?
- Yazımı sonuçlandırırken bir özet yapacak mıyım?

Bu soruları göz önünde tutarak yapacağınız planı kâğıt üzerinde yazılı olarak da şekillendirebilirsiniz.

### **Yazmaya Başlama:**

Konumuzu seçtik, sınırlandırdık, amacımızı belirledik, neler söyleyeceğimizi bulduk ve bunların hepsini nasıl bir düzenleme içinde vereceğimizi kararlaştırdık. Sıra bütün bunları yazıya dönüştürmeye geldi. Güç bir iş olan yazma işinin kesinlikle

bilincinde olarak hareket etmeliyiz. Acele etmemeli, sabırlı ve dikkatli olmalıyız. Yazıya girişimiz nasıl olmalı ya da düşündüğümüzden çok farklı bir girişle mi yazıya başlamalıyız?

### **Soruyla Giriş Yapma:**

Okuyucuyu yazının içine çekmek, düşündürmek, yönlendirmek amacıyla sıradan, bilinen bir giriş yerine sorulara dayalı bir giriş yapabiliriz. Aşağıdaki sorulara dayalı giriş metnine bir göz atalım:

“-Neymiş hümanizma?

-Hümanizma, insanın kendine örnek seçtiği bir insanda bütün insanlığı görerek, bularak, severek, insanlığı insanlık yolunda daha ileri götürecektir işler yapmasıdır.

-A dostum, gene çok kesin, keskin bir tanımlama yaptın... Haydi insanlığı insanlık yolunda daha ileri götürmeye peki diyelim, ama bir insanda bütün insanlığı görmek, bulmak, sevmek ne demek? İlle de bir insanı mı seveceksin insancıl olmak için? Belli bir insanı değil de bütün insanlığı sevsen daha doğru olmaz mı?

-Olmaz; bulanık, dağınık, esnek bir sevgi olur, bulutlarda kalır. İnsanı bir ahlak disiplinine götürmez, insana kendi kendini aşip yapıcı olmak fırsatını vermez.”

Azra Erhat,

Dost

Örnek, sorulara dayalı bir giriş türüdür. Yazar sorularıyla bizi yazdığı konunun içine çekip düşündürüyor, yönlendiriyor. Sorulara dayalı bu tür bir giriş yazımıza ilgiyi daha çok çekecektir.

### **Betimlemelerden (Tasvirlerden) Yararlanma:**

Etkili yollardan bir tanesi de yazıların girişine betimlemelerden yararlanarak başlamaktır. Bir bakıma sözcüklerle resim yapma sayılan betimleme okurun gözünde bir görüntü, bir fotoğraf oluşturur. Aşağıdaki betimleme örneğini bu açıdan değerlendirebiliriz:

“Ayaklarım ağırlaştı birden. Toprak yola girmiştim. Sarıkum’un killi toprağı gene tabanımın altında birikiyor, boynumu uzatıyor, beni sallana sendeleye, sancılı sancılı yürütüyordu. Fenere giden yoldaydım şimdi; az kalmıştı köyden çıkmama. Aklımdan, köy diye geçirmeme güldüm sonra. Köy değil, insan bucak bile derken düşünürdü artık herhâlde. Fener uzaktan göründü. O zaman, otelden çikalıberi ilk olarak başımı kaldırıp bakmış olduğumun farkına vardım. Deniz turuncu bir ışıltı içinde akıyordu. Yumuşamış gibi duran fener, göğün yarısı turuncu, yarısı belirsiz bir maviyle kurşununun arasında gidip gelen yumuşaklığına, bir başparmağın hafif bir bastırmasıyla gömülmüştü. Dolaylarında her zamanki gibi sarı uğultulu buğdaylar eğilip bükülüyordu. Daracık yoldan buğday tarlalarının arkasındaki çayrlara doğru yürüdüm. Feneri değil evimizi

görmek istiyordum. Gene de dolaşa dolaşa gidecektim ama.

Çayırklar sapsarı, kuru, sap sap sırtan arpalarla, pisipisilerle kaplıydı her zamanki gibi.

Tren yoluna kadar uzanacak, oradan gidecektim evimize; eskiden de gittiğim yoldan. Güneşte pişen çayırkların önündeki beyaz yağlı boyalı, serin evi görecektim...”

Bilge Karasu,  
Sarıkum’a Giriş

### **Bir Alıntıyla Girme:**

Giriş paragrafında okuyucunun dikkatini çekmenin bir yolu da yazıya bir alıntıyla başlamaktır. Yapacağımız alıntı üzerinde duracağımız konuyla ilgili bir özdeyiş, atasözü, yazacağımız konuda tanınmış bir kişinin sözü ile paragrafa başlamaktır. Örneğin yazımızda bir yolculuğu, gurbeti anlatacağsak Faruk Nafiz Çamlıbel’in ünlü Han Duvarları şiirinin giriş bölümüyle başlayabiliriz:

“Yağız atlar kişnedi, meşin kırbaç şakladı,  
Bir dakika araba yerinde durakladı  
Neden sonra sarsıldı altımda demir yaylar,  
Gözlerimin önünden geçti kervansaraylar...  
Gidiyordum, gurbeti gönlümde duya duya,  
Ulukışla yolundan Orta Anadolu’ya,  
İlk sevgiye benzeyen ilk acı, ilk ayrılık!  
Yüreğimin yaktığı ateşle hava ılık,  
Gök sarı, toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı.  
Arkada zincirlenen yüksek Toros dağları  
Önde uzun bir kışın soldurduğu etekler...  
Ellerim takılırken rüzgârların saçına  
Asıldı arabamız bir dağın yamacına  
Her tarafta yükseklik, her taraf ıssızlık,  
Yalnız arabacının dudağında bir ıslık!  
Bu ıslıkla uzayan, dönen, kıvrılan yollar  
Uykuya varmış gibi görünen yılan yollar.”

**Bir Hikâyeden Yararlanma:**

Giriş paragraflarında ilgi çekmenin yollarından biri de bir hikâyeden yararlanma yöntemidir:

“Sınavların yapıldığı okul karşı yöne düşüyordu. Yeniden geçtiler caddeyi, ürke ürke. Arka sokaktan yürüdüler. Yüksek bir duvarın yanındaki kapıda durdular. Okulun öğrenci giriş kapısıydı bu. İçeriden uğultular geliyordu. Yağmur taş duvarların arasından çıkan aykırı yeşillikleri parlatmıştı.

-Bizden de erken gelenler olmuş. Geç meç kalmış olmayalım?

Hademe giyimli bir kadın onlara doğru yürüdü, taşlı yoldan. Bezgin, alışık bakışlarıyla anne, kızın üstünden dışarıda bir şeye bakıyordu.

Anne saygılı sordu:

-Geciktik mi acaba? Çocukların çoğu gelmiş.

Hademe kadın ilgisiz.

-Parasız yatılı imtihanının çocukları hep erken gelir. Hiç gecikmezler.

Çocuk annesinden ayrıldı. Kıyısı duvarlı taş yolda yürümeye başladı. Hademe kadın, görmedikleri bir iskemleyi, görmedikleri bir çatının oraya çekip oturmuş, yün örmeye başlamıştı.

Çocuk dönemeçte arkasına baktı. Dış kapıdan annesi yağmurun altında gülümseyerek duruyordu.

Fürüzan,

Parasız Yatılı

**Paragraf Yapma:**

Paragraf yapma ve her türlü düşünceyi bir paragrafta işleyip geliştirme oldukça önemlidir. Birçok düşünceyi tek bir paragrafta yerleştirme, tek düşünceyi birden çok paragrafta anlatma yanlışından uzak durmalıyız. Çünkü paragraf bir düşünce biriminin simgesidir.

“Vatanseverlik özverişiyle titizlik bir arda toplanmıştı. 8 Mayıs 1912’de Ayn Mansur’dan Selanik’teki arkadaşı Salih’e (Bozok) gönderdiği mektupta Mustafa Kemal şöyle yazmıştı. ‘Bu gece Derne kuvvetlerimizin bütün kumandanları, zabıtları ile bir müsamere yapılmıştır... Bu güzel kalpli, kahraman bakışlı arkadaşlarımın, bu küçük rütbeli fakat düşmanı titreten büyük kumandanların samimi nazarlarında vatan için ölmek iştiyakını (arzusunu) okuyordum. Bu tettebbu dimağında sizin, bütün Makedonya muhitinde tanıdığım arkadaşların, bütün ordumuzun kahraman evlatlarının hatırasını canlandırdı. Ve arkadaşlarıma dedim: Vatan mutlaka selamet bulacak. Millet mutlaka mesut olacaktır. Çünkü kendi selametini, kendi saadetini memleketin ve milletin selamet ve saadeti için feda edebilen vatan evlatları çoktur.”

Andrew Mango,

Atatürk

**Tanık Gösterme:**

Öne sürülen bir düşünce ya da sav, o alanda tanınmış bir kimsenin tanıklığına başvurularak geliştirilebilir. Alıntıladığımız cümleleri tırnak içinde gösterebiliriz. Bunu yazımızın bütün paragraflarında yapabiliriz:

“Ortaoyunlarındaki ‘tekerleme’lerin, Karagöz oyunlarındaki ‘muhammedler’ gibi oyunların konuları ile ilgisi yoktur; bunlar Kavuklu’nun söz ustalığını göstermeye yarayan bağımsız parçalardır. Tekermelerin kesin sayısı belli değildir. Ahmet Rasim, bir yazısında, Kavuklu Hamdi’de 19 tekerleme bulunduğunu; başka bir yazısında da bunların sayısının 20’yi, 30’u geçmediğini yazmıştır. Musahipzade Celal ise, bunların ‘50’yi müteceviz’ olduğunu bildirir. Selim Nüzhet Gerçek, ‘ortaoyununda sık sık dinlenen tekerlemelerin’ 28 tanesinin adlarını vermiştir.”

Cevdet Kudret  
Ortaoyunu Üzerine,

**AHLAT AĞACI**

Eşin dostun yaşıyor bak bahçelerde  
Sen çıplak bir doruğun üzerindesin  
Tam rüzgârın engini sardığı yerde

Yekpare bir mavilik üstünden akar  
Altında köklerini sıkkan toprak var  
Dertleşir durursun gölgenle

Bazen öyle yakın geçer ki kayan yıldızlar  
Hâlini soruverecekler sanırsın  
Dağılır üstündeki yeşil sükut  
Ümitle kımıldanırsın

Bakma sana bir ad verdiklerine  
Yerle gök arasında bir karaltısın  
Ve bütün dünya seni unutmuş  
Sanki kim bilecek yaşadığını  
Gelmese dallarına birkaç fakir kuş

Ne de dolmaz çilen varmış  
 İlk defa kırağı yaktı canını  
 Aşkî sonra bulutların  
 Rüzgârın cilvesi değil miydi  
 Döken yapraklarını

Durmuşsun kırların bir ucuna  
 Ah senin hâlin köylü hâli  
 Yaşarsın kıraç toprakta  
 Servi-simin misali

Mehmet Başaran

Yukarıda okuduğumuz şiirde tek başına bir ahlat ağacı anlatılmaktadır.

Mehmet Başaran'ın bu dokunaklı şiirinde zor durumda, gölgesiyle dertleşen, unutulmuş, kuşlardan başka arayanı soranı olmayan, kıraç topraktaki yalnız bir ahlat ağacıyla karşılaşırız.

Okuduğumuz şiirin dizelerinde çağrışımlar ve benzetmelerle kurulan bir tutarlılıkla karşılaşırız. Ayrıca şiiri oluşturan sözcükler arasındaki bütünlük ve güzel uyum dikkatimizi çekiyor. Dil bilgisi öğelerinde bağlantılar aracılığıyla bağdaşıklık kurulmuştur. Böylece şiirin bölümleri bir bütünlüğe ulaşmakta ve metin olma özelliği kazanmaktadır.

### ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. Anlatımın nasıl oluştuğunu kısaca anlatınız?
2. Amacın bir anlatımdaki rolü nedir?
3. Anlatımda amaçla ifade arasındaki ilişkiyi belirtiniz?

## ANLATIMDA ANLATICININ TAVRI



## HAZIRLIK

- İletişimde anlatıcı ile anlatım arasındaki ilişki anlatımı her zaman etkiler.
- Araştırıp örnek bir metin üzerinde anlatıcının tavrını, rolünü gösteriniz.

## SABURLUK (KAKTÜS)

Saburluk (Kaktüs): Çöllerde yetişen, yaprakları etli ve dikenli bitki. Ana yurdu Orta Amerika'dır. Apuntia (Apuntiya), Cereus (Serus), Echinocactus (Eşinastus) gibi birçok cinsi vardır. Frenk inciri denen Opuntia (Opuntiya) türleri, yenilebilir meyvelerinden ötürü Kuzey Afrika'da da yetiştirilmektedir. Kaktüsün uçlarından birine eklenmiş, etli ve yassı raket biçimindeki dallarının üzerinde ince dikenler bulunur. Kaktüsün; Ceraus, Echincastus (Bektaşi kavuğu) cinsleri az yağış alan yerlerde çok iyi yetişir, sıcak ülkelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir. Bunlar yağmur yağdığı zaman suyu hızlı emer ve içlerindeki organik asitler yardımıyla depo ederler. Gözenekleri (solunum delikleri) yalnız gece açılır, böylece bitki daha az su kaybeder. Kaktüslerin bütün türleri yavaş büyüyen bitkilerdir. Bazı türleri çok güzel renkli çiçekler açtığından saksılarda süs bitkisi olarak yetiştirilir.

Larousse Ansiklopedisi

## MAVİ SÜRGÜN

“Saburluğun çiçeği, bir otomobil egzozunun ‘püf’ demesiyle beli kırılan çıtkırıldım bir menekşe çiçeği değildir. Sapı on on beş metre boyunda dimdik bir direktir. Bu sapsız dev ucuna doğru her yöne, sapla tam çeyrek açıda dümdüz dallar sallar, müzik notalarının do, re, mi'sini andıran bu dalların en aşağısındaki en uzununu, biraz yukarısındaki en kısası, onun üstündeki ise daha da kısa olarak yükselir. Her dalın üst tarafında bir dizi sarı alev yanar. İşte saburluğun mavilere yükselttiği koca şamdan. Saburluk çiçeklerle on yıllarca hayattan topladığını yine hayata verir ve bütün canını bir çiçeğe verdiği için ölür. Ama öldüğü hâlde adı üç bin yıldan beri ‘ölümsüz’dür: Athanato. Çiçeğin sapını keserler, çardağa direk yaparlar.”

Halikarnas Balıkcısı



Yukarıda yer alan iki metni karşılaştırıp anlatıcının iki farklı tavrından örnekler veriniz.

### AÇIKLAMALAR

Yukarıda aynı konuda yazılmış iki ayrı metin okudunuz. Birinci metinde saburluk (kaktüs) çiçeğinin yurdunu, hangi ülkelerde yetiştiğini, cinslerini, sevdiği iklimleri, yağmur suyunu depo ettiğini, yavaş büyüdüğünü ve çok güzel renkli çiçekler açtığı için süs bitkisi olarak saksılarda yetiştiğini öğrendiğimiz bir metin okuduk. Bu metin bize saburluk çiçeği hakkında ayrıntılı bilgi veren bir yazıydı. İkinci metin ise deniz üzerine yazdığı hikâye ve romanlarla ünlenmiş Halikarnas Balıkçısı'nın saburluk çiçeğinden söz ettiği Mavi Sürgün adlı kitabından aldığımız bir bölümdü.

İki metinde de aynı konu işlendiği hâlde anlatımda anlatıcıların farkı bakış açıları ve amaçları birbirinden farklıdır. İşte bu farklılık ve yaklaşım anlatımı doğrudan etkiler. Birinci metin olan Larousse Ansiklopedisi'nde bilimsel bir metinle, ikincisinde ise Halikarnas Balıkçısı'nın bütünüyle gözleme dayanan, çiçeği çok yakından tanıyan, özelliklerini bilen ve onu çok seven duygusal yazısını okuduk.

Amacımıza ulaşmak için en uygun anlatım biçimini seçmeliyiz.

Anlatımın başarısı, iletiyi aktaracak kişinin yaklaşımıyla, anlatım biçimiyle doğrudan ilişkilidir.

Anlatıcıya göre iki anlatım çeşidinden söz edebiliriz. Bunlar doğrudan anlatım ve dolaylı anlatım biçimleridir.



**Doğrudan anlatım:** Kendi duygularımızı, düşüncelerimizi, izlenimlerimizi anlattığımız cümlelerle, başkalarının değiştirmeden aktardığımız sözlerinden oluşan anlatım şeklidir.

İşlediğimiz doğrudan anlatıma örnek olarak Ölü Canlar, Müfettiş gibi eserleriyle bütün dünyada tanınmış yazar Nikolay Gogol'ün “Bir Delinin Güncesi” adlı kitabından kısa bir bölüm okuyoruz:

“Artık acılara dayanacak durumda değilim. Tanrım, neler yapıyorlar bu adamlar bana? Kimse sözümü dinlemiyor! Ne yaptım ben bu adamlara? Ne diye eziyet ediyorlar bana? Benim gibi bir zavallıdan ne isterler? Elimde avucumda bir şey yok ki; istediklerini vereyim. Bittim artık, dayanamayacağım. Beni kurtaracak adam yok mu? Alın beni bu adamların elinden! Üç katlı bir araba verin bana troykama yıldırım gibi atlar koşulsun! Hey yiğit arabacım, sür troykayı! Arabamın çingirakları şingir mıngır ötsün! Yiğit atlarım, şahlanın götürün beni bu cehennem dünyasından! Uçurun, çok uzaklara uçurun! Hiçbir şey görüp işitmeyeceğim yerlere götürün beni. İşte gökte bulutlar yığılıp birikmeye başladı, uzakta bir yıldız parladı. Ormanın koyu ağaçları, soluk renkli ay ayaklarımın altından geçip gidiyor...”



**Dolaylı anlatım:** Başkalarının görüşlerini kendi cümlelerimizle aktarmaya dolaylı anlatım diyoruz. Jack London'dan bir örnek okuyacağız şimdi:

“Yayıncılar ona kendi koşullarını bildirmesini söylemek için yazıyorlardı. Martin yeni bir şey için söz vermekten azimle kaçınıyordu. Tekrar kâğıdı kalemi eline almak düşüncesi onu çıldırtıyordu. Yayıncılardan aşağıdaki mektuplar alıyordu: “Yaklaşık bir yıl kadar önce sizin aşk şiirleri koleksiyonunuzu geri çevirecek kadar şanssız olduk. O zaman onlardan büyük ölçüde etkilenmiştik ama önceden girişilmiş belirli anlaşmalar bizim onları kabul etmemizi engelledi...”

Jack London, Martin Eden

### Kişiyeye Göre Anlatım Çeşitleri

Kişiyeye göre iki çeşit anlatım vardır:

1. Birinci kişiyeye anlatımı
2. Üçüncü kişiyeye anlatımı

**1. Birinci kişiyeye anlatımı:** Yazarın kendisinden söz ettiği “ben, biz” sözlerini kullandığı cümleler birinci kişiyeye anlatımına örnektir:

“Dün akşam gün batımı, hiç görmediğim bir güzellikteydi. Pembe turuncu bir buğu vardı gökte. Hele maunaların geçtiği Seine üzerinde gök öyle bir göründü ki, Grenelle Köprüsü’nde ürperdim. Tramvayda baktım; kimse ama hiç kimse görmüyor bu güzelliyi. Farkında olan kendinden geçen, tedirgin olan bir yüz yok... Ama diye düşündüm, güzelliyi bulmak için, yolculuğa kalkar, uzaklara giderler.”

Andre Gide,

Günlük

**2. Üçüncü kişiyeye anlatımı:** Yazarın başkalarından söz ettiği, “sen, siz, onlar” dediği cümleler üçüncü kişiyeye anlatımına örnektir.

“Gamsız hastaydı. Çocuklar derhâl bunu fark ettiler. Yemek götürdüler. O verilen yiyecekleri yemiyor, ara sıra titizleşiyor, yalnız bırakmaları için yalvarıyor gibi dişlerini çıkararak hafif hafif bağıırıyordu. Gamsız’ın ıstırabını ve bakışlarındaki perişanlığı öğretmenler de gördüler.”

Reşat Nuri Güntekin,

Gamsız’ın Ölümü

### ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. Anlatıcı ile anlatım arasındaki ilişkiyi açıklayınız?
2. Doğrudan ve dolaylı anlatım ne demektir?
3. Kişiyeye göre anlatım çeşitleri nelerdir?

## ANLATIMIN ÖZELLİKLERİ



## HAZIRLIK

- Anlatımın özellikleri içinde en önemlilerinden biri de düşüncelerin, duyguların açık bir biçimde ifade edilmesidir. Sözlü olsun, yazılı olsun ifadenin hiçbir engelle takılmadan bir su gibi akıp gitmesi, ses akışının bozulmaması gerekir.
- Tıpkı Halide Edip'in "Sinekli Bakkal"ından aldığımız aşağıdaki iki paragraf gibi.
- Siz de saydığımız bu özellikleri içeren bir metin bulunuz.

## SİNEKLİ BAKKAL

Evler ahşap ve iki katlı. Köhne çatılar; karşıdan karşıya birbirinin üstüne abanır gibi uzanmış eski zaman saçakları. Ortada baştan başa uzanan bir aralık kalmış olmasa, sokak üstü kemerli, karanlık bir geçit olacak. Doğuda, batıda bu aralık renkten renge giren bir ışık yolu olur. Fakat sokağın yanları her zaman serin ve loştur.

Köşenin başında durup bakarsanız: Her pencereden kırmızı toprak saksılar ve kararmış gaz sandıkları, saksılarda al, beyaz, mor sardunya, küpe çiçeği, karanfil. Gaz sandıklarında öbek öbek yeşil fesleğen... Ta köşede bir mor salkım çardağı, altında civarın en işlek çeşmesi. Bütün bunların arkasından tiyatro dekorunu andıran beyaz, ince minare.

Halide Edip Adıvar

## AÇIKLAMALAR

**Bir Metinde Bulunması Gereken Dil ve Biçim Özellikleri:**

**Sözcükler anlamca yerinde kullanılmalı:** Bir sözcüğün anlamını bilmeden kullanmak sayısız yanlışlara neden olur: "Bu gömlek size çok yakıştı." cümlesindeki "çok" sözcüğünün yerine "doğru" sözcüğünü getiremeyiz.

**Kültür dili sözcükleri kullanılmalı:** Konuşmada ve yazmada yerel ağızların, söyleyişlerin yerine kültür dilini kullanmaya özen göstermeliyiz. Çünkü yerel ağzın sözcüklerini herkes bilmez. Ayrıca kültür dili her zaman yöresel kullanımların üstünde yer alır:

"Bir daha istemem büle mamele Ferhatı dedi"

Orhan Kemal, Murtaza

**Türkçe sözcük ve deyimlere yer verilmesi:** Dilimizi güzelleştirmek, zenginleştirmek hepimizin görevidir. Yazarken ve konuşurken Türkçe sözcükleri kullanmaya özen göstermeliyiz: Kompitür yerine bilgisayar, nazariye yerine ise kuram sözcüklerini tercih etmemiz gibi.

**Argo sözcükler ve argo deyimler kullanılmaması:** Argo sözcükler belli gruplar içinde özel anlamlar taşıdığı için anlatımda kullanılmamalıdır:

“Ethem denilen bu herifi de fasafisonun (önemsiz) biri.”

Osman Cemal Kaygılı, Çingeneler

**Kaba sözcük ve sövgü kullanılmaması:** Onur kırıcı söz ve sövgülerin konuşma ve yazmada kullanılmaması gerekir:

“Ulan Bilal, gelsene.” yerine “Bilal gelir misin?” cümlesi kullanılmalıdır.

**Gereksiz sözcük kullanılmaması:** Cümlelerde aynı anlama gelen sözcüklerin yan yana kullanılması anlatımı bozar:

“Bilimkurgu kitaplarını nadiren, ara sıra okurum.”

**Sözcükler yanlış yapıyla kullanılmaması:** Türemiş sözcükleri kullanırken dikkatli olmalı, yanlış yapmaktan kaçınılmalıdır:

“Sumru Hanım, annesine giderkene yolda Pınar’a rastlamış.”

Etkili ve sürekli okuma iyi bir okuyucuyu yazı yazmaya da yöneltebilir.

Şu çalışmalar kişiyi iyi bir yazarı yapabilir:

**Şiir defteri tutmak:** İyi bir okuyucu okuduğu şiir kitaplarında beğendiği, kendine yakın bulduğu şiirleri bir defterde, bilgisayarda toplayabilir. Böylece iyi bir birikim elde etmiş olur.

Zamanı geldiğinde elinin altındaki böyle duygu dolu bir kaynaktan yararlanabilir.

**Özlü sözleri derlemek:** Okumayı ve yazmayı seven birisi özlü sözleri, atasözlerini derleyip bir defterde topladığından önemli bir anlatım gücüne ulaşabilir. Böylece kaleme alınan yazılar doyurucu ve zengin anlatımlı bir hâle dönüşebilir.

**Kitaplarla ilgili bilgi defteri tutmak:** Dikkatli bir okuyucu tespit ettiği kitap adlarını bir defterde toplayabilir. Böylece değerli bir başvuru kitapları listesi her zaman elinin altındadır. Bu eserler kaynaklık edeceğinden kişilerin yazıları da beğeni düzeyi yüksek ve etkileyici olacaktır.

**Anı defteri tutmak:** Hayatta karşılaştığımız pek çok şey merak etmeye, sorgulanmaya değerdir. Herkesin hayatında mutlaka unutamadığı pek çok anısı vardır. Eğer bu anılar yazılırsa olaylar unutulmaz, hep canlı alır. Ayrıca anılar geçmişle ilgili

verdikleri ayrıntılı bilgileri sayesinde gelecek kuşaklara yol gösterme işlevini de yerine getirirler.

**Not defteri tutmak:** Not defteri tutmak insan belleğine yardımcı olur. Notların kısalığı yanında açık olması, sonradan kullanılması sırasında belirsizliğe düşülmesini önler.

**Seçip kesilen yazılar dosyası tutmak:** İyi ve dikkatli bir okuyucu gazete ve dergilerden kesip seçtiği yazılar ve resimleri dosyalar. Yazma gereksinimi duyunca bu kesiklerden yararlanır. Yazı yazarken bu tür birikimler çok yararlı ve önemlidir.

### ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. Açık bir anlatımın özelliklerini kısaca açıklayınız?
2. Sözlü veya yazılı bir metni akıcı, duru ve yalın kılan konular nelerdir?
3. Anlatımda niçin argo sözcüklere yer verilmemelidir?

## 7.ANLATIMIN OLUŞUMU



## HAZIRLIK

- Moliere'ın Kibarlık Budalası adlı ölümsüz eserinde çok açık biçimde bir anlatımın oluşumu gözlerimizin önüne serilir. Kibar görünmek için değişik dersler alan M.Jourdain ile öğretmeni arasındaki konuşmalar anlatımın oluşumu konusunda ipuçları içerir.
- İstedığınız herhangi bir konuyu seçip anlatımla ilgili hazırlıklar yapınız.

## KİBARLIK BUDALASI

ÖĞRETMEN – Bu hanıma nazım mı yazmak istiyorsunuz?

M.JOURDAIN – Hayır hayır, nazım istemem.

ÖĞRETMEN – Nesir mi olsun istiyorsunuz?

M.JOURDAIN – Hayır, ne nazım ister ne de nesir.

ÖĞRETMEN – İyi ama, ya nesir olacak yahut da nazım.

M.JOURDAIN – Neden?

ÖĞRETMEN – Çünkü efendim, meramımı söylemek için nesirle nazımdan başka şekil yoktur.

M.JOURDAIN – Nazımla nesirden başka bir şekil yok mudur?

ÖĞRETMEN – Nesir olmayan söz nazımdır; nazım olmayan söz de nesirdir.

M.JOURDAIN – Ya konuşulan şey nedir?

ÖĞRETMEN – Nesir...

M.JOURDAIN – Ne... Şimdi ben “Nikol, terliklerimi getir; gecelik takkemi de ver.” diyecek olursam bu nesir mi olur?

ÖĞRETMEN – Evet efendim.

M.JOURDAIN – Demek ben kırk yıldan fazladır bilmeden, farkında olmadan nesir söylüyorum: Bunu bana öğrettiğiniz için çok minnettarım.

Moliere

## AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz oyun metnindeki gibi yazı dilinde, konuşma dilinde olsun anlatımın iki yolu olduğunu görüyoruz. Bunlar nazım ya da nesir (düz yazı)'dir.

Gerçekten nazım / nesir dışında anlatım yolu yok mudur? Aklımıza sanatsal, bilimsel, düşünsel ağırlığı olan konuşmalar yazılar gelir ki bunlar da bu iki anlatım yoluyla gerçekleşmektedir. Ne var ki, bugün nazım eski kimi niteliklerini yitirmiş yalnız dizelerin sıralanmasıyla şiir adı altında tanınır olmuştur.

Yazar ya da konuşmacı iletmek istediğini okuyan ya da dinleyenin de paylaştığı bir iletiye (metne) dönüştürerek gönderir. İleti, edebi metinlerde metnin dokusu içinde eritilmiştir. Yazar söylemek istediklerini okuyucuya aktarmada araç olarak konuyu kullanır.

İleti, yazarı yazmaya yönlendiren temel nedendir. Bu yüzden iletiyi içeren cümleye amaç cümlesi denir.

İyi düzenlenmiş bir metinde her paragraf bir düşünce birimidir. Metinde ne kadar paragraf varsa o kadar da düşünce vardır.

**Anlatılan olaylar ve düşünceler sıraya sokulmalı:** Anlatımda plan konuya göre değişebilir. Olayların anlatımında hareketli plan, düşüncelerin anlatımında düşünsel plan, şiirler için ise duygusal plan geçerlidir.

**Anlatımda birlik olmalı:** Sözlü ve yazılı anlatımda konu dışındaki hiçbir olaya, düşünceye yer verilmemelidir. Anlatımda yer alan her ayrıntı konuyla ilgili, açıklayıcı ve tamamlayıcı özellikler taşımalıdır. Buna anlatımda birlik denir.

**Anlatımda duruluk ve akıcılık olmalı:** Konuşma ve yazmada olayı düşünce ve duyguları olabildiğince az sözcükle anlatmaya çalışmalıyız. Buna anlatımda duruluk denir. Akıcılık ise okuyucunun anlamasını zorlaştıracak sözcükleri kullanmaktan kaçınılmasıdır.

**Bilgilerde doğruluk, duygularda içtenlik olmalı:** Anlatımda övünmekten, abartmaktan ve kavram karışıklığına neden olabilecek ifadelerden uzak durmalıyız.



**Yazım (imla) kurallarına ve noktalama işaretlerine uyulmalı:** Dildeki sözcüklerin nasıl yazılacağını belirleyen kuralların ve kullanımların tümüne yazım (imla) adı verilir. Bir dilin yazılma biçimini belirleyen kurallara da yazım kuralları denir. Türkçede her ses bir harfle gösterilir. Bu tür yazıma fonetik (sesçil) yazım denir. Noktalama işaretleri yazıda anlaşılmayı ve kolay okumayı sağladığı için çok önemli bir yer tutar.

**Anlatım özgün olmalıdır:** Anlatımda özgünlük; hiç kimseye benzemeden, öykünmeden biçim ve içerikte benzersiz olmaktır. Özgün bir anlatım (üslup) sahibi olmak için çok okumak, yazmayı sevmek ve çalışmak gerekir.

**Anlam etkileyici olmalıdır:** Anlatılan ya da kaleme alınan metnin okuyucu ve dinleyicide olumlu bir iz bırakması, beğenilmesi benimsenmesidir.

Bir metnin oluşabilmesi için iki ögenin bulunması şarttır. Bunlar tutarlılık ve bağdaşıklıkır.



**A. Tutarlılık:** Bir metni oluşturan söz ve söz öbekleri arasındaki anlam ve mantık bağlantısına tutarlılık adı verilir:

**“Yağız atlar kişnedi, meşin kırbaç şakladı.”**

1

2

Faruk Nafiz Çamlıbel

Anlam bakımından söz öbeklerini özelleştirme diye adlandırdığımız tutarlılık ögesi bir araya getirmiştir. Özelleştirme; yeni bir bilgi vererek açıklama, bilinir, tanınır, algılanır hâle getirme anlamına taşır. Yukarıdaki örnekte şair Faruk Nafiz Çamlıbel bize atların kişnemesi ve kırbaçın şaklaması ile arabanın yola çıktığını duyurmaktadır.

Söz öbekleri arasındaki neden sonuç ilişkisi tutarlılık ögesini oluşturur. Böylece anlam bütünlüğü sağlanarak söz öbekleri metin hâline gelir:

**“Zişan havuza gitti, yüzme yarışlarına katılacak.”**

1

2

Yukarıda iki sözcük öbeği arasındaki tutarlılık ögesi hem özelleştirme hem de neden sonuç ilişkisidir. Zişan’ın yüzme havuzuna gitmesi hakkında bilgi verilirken (özelleştirme); diğer yandan havuza gitme nedeni de vurgulanmaktadır.

**B.Bağdaşıklık:** Metinde bulunması gereken ikinci öge ise bağdaşıklıkır. Metni oluşturan söz öbekleri arasındaki dil bilgisel ögeler göze ve kulağa seslenir. Buna göre; adılar, belirteçler, ön adlar, bağlaçlar gösterme durumu eki, cümle vurgusu vb. gibi bağdaşıklık ögeleridir:

**“Bu işin bitmesinde senin de payın var. Benim böyle bir düşüncem var.”**

1

2

İki söz öbeği arasında “böyle” belirteci bağdaşıklık görevini üstlenmektedir.

Okumaya ve konuşmaya konu olan basılı, yazılı anlam ve anlatım bütünlüğü taşıyan her şey geniş anlamda bir metindir. Bir hikâyeden denemeye, bir cümleden paragrafa kadar yazılı ve basılı dil ürünlerinin hepsi metin terimiyle adlandırılır.



**Bir metinde amacın yoğunlaştırılarak yargıya dönüştürülüp, bir önerme biçiminde belirmesine ileti (ana düşünce) denir.**

## ANLATIM BOZUKLUKLARI

Bileşik cümlelerde eylemsiler farklı tümleçler alması gerekirken bunlardan birini almaması anlatım bozukluğuna neden olur:

“Derslerine çalışmıyor, ihmal ediyor.”

Yukarıdaki cümlede nesne eksikliği vardır. Cümleye “derslerini” nesnesi getirilerek anlatım bozukluğu ortadan kaldırılabilir.

Cümlede adılların eksikliği de anlam belirsizliğine yol açar:

“Yarışmada birinci olduğuna sevindim.” (Kimin?, Onun mu? Senin mi? Bir başkasının mı?)

Sözcükleri cümle içinde bulunmaları gereken yerden başka bir yerde bulunması, anlamın bulanık olmasına ya da iki türlü algılanmasına yol açar. Sözcükler cümlede kullanılırken her sözcüğün uygun yerde kullanılmasına özen gösterilmelidir:

“Bu karar 380’e karşı 140 oyla alınmıştır.” Doğrusu “Bu karar 140’a karşı 380 oyla alınmıştır.” olacaktır.

**Gereksiz kullanılmış sözcükler:** Cümlede gereksiz sözcüklere yer vermek anlatımı bozar. Örneğin aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcükler gereksizdir:

“Altı saat süre ile konuşmuşlar.”

Cümlede birden fazla eylem varsa ve bu eylemler çatıları bakımından birbiri ile uyuşmuyorsa anlatım bozukluğu oluşur:

“Tarladaki zararlı otlar yolarak bir yere yığılmalıdır.”

“Yolarak” geçişli “yığılmalıdır” geçişsiz edilgen çatıdır. Doğrusu “Bahçedeki zararlı otlar yolunarak bir yere yığılmalıdır” olmalıydı.

Deyimleri oluşturan sözcüklerin yerleri değiştirilemez ve yerlerine başka sözcükler kullanılamaz:

“Doğru oturup eğri konuşalım” (Yanlış)

“Eğri oturup doğru konuşalım” (Doğru)



*Tamlama, deyim ve atasözü kullanılışlarına ilişkin anlatım bozukluklarına siz de örnekler bulunuz.*

**Metinlerde görülen dil ve anlatım yanlışlıkları:**

Duygu ve düşüncelerin söz ve yazı yoluyla başkalarına aktarılmasına anlatım adı verilir. Ancak yazılı ve sözlü anlatımda mutlaka bulunması gerekli bazı nitelikler vardır. Bu nitelikler, sözcüklerin doğru seçilmesi, cümlelerin gereği gibi kurulması ve birbirine mantıksal bir ilgi ile bağlanması, konuda birliğin sağlanıp sürdürülmesi, bilgilerin doğruluğu duyguların içtenliğidir.

**ÖLÇME DEĞERLENDİRME**

1. Bağdaşıklık nedir?
2. Anlatım bozuklukları bir metni nasıl etkiler?
3. Amaç cümlesini bir örnekle açıklayınız?

## ANLATIM TÜRLERİNİN SINIFLANDIRILMASI



*Anlatım biçimlerini kısaca tanımlayıp birer örnek verir misiniz?*

Her anlatım bir bütündür. Dil bilgisi kuralları ve anlam ilişkisi ile birbirine bağlanan cümle ve paragraf adlı birimlerden oluşur.



**Cümle:** Paragrafı bir düşünceyle ilgili cümleler topluluğu olarak da tanımlayabiliriz. Bu yönüyle paragraftaki cümlelerin birbirleriyle anlamca bir ilişki kurması, bir bütünlük yaratması gerekir. Bunu da cümle sağlar. Her cümle kendinden önceki cümleye dil ve düşünce yönlerinden iyice bağlanmalıdır. Cümleler arasında doğal geçişler kurulmalı, boşluklar bırakılmamalıdır. Anlatımımızın etkisini artırmada da bağlantı büyük önem taşır. Bu bağlantılardan yoksun paragraflarla kurulmuş bir yapı malzemesi eksik konulmuş bir inşaattan farksızdır.



**Paragraf:** Kimi paragraflar yazıdaki yerlerine ve görevlerine göre değişik özellikler taşırlar.

**Giriş Paragrafı:** Yazımızın ne ile ilgili olduğunu, yazımızda hangi sorunun ortaya atıldığını, bunu hangi görüş açısından ele alacağımızı giriş paragrafı gösterir: Hikâyeci Kenan Hulusi'nin Miras Keşe adlı hikâyesinin giriş paragrafı şöyledir:

“Biz insanlar, şu etrafımızdaki cansız şeyler için ne biliyoruz? Yatak odalarımızın bir tarafında yahut başucumuzda duran şu komodin, içinde yattığımız şu karyola, üzerinde yemek yediğimiz masalar, duvardaki bir çerçeve, hülâsa evimizi teşkil eden bütün bu şeyler hakkında bilgilerimizin derecesi nedir? Galiba koca bir sıfır.”

Kenan Hulusi, bu hikâyesinde değeri bilinmeyen şeylerin aslında ne kadar değerli olabileceklerini anlatmaktadır. Hikâyenin ana fikri daha birinci paragrafta ortaya konulmuştur.

Hangi konuyu açıklayacağım, neyi açıklayacağım sorusunun karşılığı konu / giriş cümlesinde belirtilir.

**Gelişme Paragrafı:** Girişten sonra gelen ve onu açıklayan, örneklendiren cümlelerin yer aldığı paragraftır. Açıklama, benzerliklerden, örneklerden, karşıtlıklardan, çelişkilerden, atasözleri ve özdeyişlerden, fıkra, anı, fabl gibi... kısa yazı türlerinden yararlanılarak yapılır. Konu somutlaştırılır. Uzun paragraflardan olabildiğince kaçınılmalıdır. Cümlelerin ve paragrafın kısa olmasına özen gösterilmelidir:

“O sabah ana mektebinin bahçesinde fevkalade bir telaş ve canlılık var. Talebe bayramı günü idi. İlk ve orta mektepler kabile kabile marşlar söyleyerek sokaklardan öteye geçiyor; şehrin uzak eğlence yerlerine dağılıyorlardı. Onlar bayramlarını kendi mini mini ve paytak adımlarıyla yirmi dakika çeken bir dere kenarında yapacaklardı.”

Reşat Nuri Güntekin

**Sonuç Paragrafı:** Bir paragrafın sonuç cümlesi kısa, etkili ve kuvvetli olmalıdır. Paragrafın sonunda birdenbire durmamalı, paragrafı güzel bir cümle ile bağlamalıdır. Tıpkı modern Türk hikâyesinin kurucularından Sait Faik Abasıyanık'ın “Zemberek” adlı hikâyesinin finalindeki gibi:

“Muhterem babacığım,

Göndermiş olduğunuz 8 tarihli mektubu aldım. Ne kadar memnun oldum tahmin edemezsiniz. Burada havalar çok iyi gidiyordu. Fakat dün birdenbire gökyüzü bulutlarla kaplandı. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor. Bu yağmurdan sonra “Nilüfer” ovası çok güzelleşmiş. Pencereden bütün ova gözüküyor. Sabahleyin bir deniz gibi üstünü sis kaplayan bu manzara bana her zaman Gemlik’i hatırlatıyor. –arkadaşım Gemlik’liydi- sizleri çok göreceğim geldi. Derslerime dediğiniz gibi muntazaman çalışmaktayım. Sonra babacığım darılmazsanız size bir şey daha söyleyeceğim: Bana mektebe gelirken vermiş olduğunuz saat kırıldı. Hani içindeki demirden şey... nasıl derler hani, o içindeki demirden şey... işte o kırıldı. Bu hafta oraya giden olursa göndereceğim. Mektepte saat dolu babacığım. Saatin bana ne lüzumu var? Siz yaptırır, kullanırsınız. Annemin ve sizin ellerinizden öper, hayır dualarınızı beklerim, babacığım.

Oğlunuz: Celil”

### ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. Metin türlerinin oluşmasında anlatımın üstlendiği rol nedir?
2. Anlatım türünü neler belirler?
3. Anlatım türlerini gruplandırınız?



## ÖZET

Eski terimler olarak nazım ve nesir; şimdi bunların yerini tutan ve yaklaşık aynı anlamlarda kullanılan şiir ve düz yazı anlatımın iki yoludur.

Düz yazıda yazarın cümleler, paragraflar, düzen, açıklık, akıcılık, duruluk, yalınlık gibi nitelikler önem vermesi gereken konulardır.

Anlatım biçimi bir yazının içindeki bir ya da birçok değişik anlatıştan her birine verilen addır. Bu bildiklerimizi bildirme / açıklama / yorumlama (yansıtma); iki kişinin karşılıklı konuşması; bir olayın öykülenmesi; bir yerin, tabiatın, kişinin betimlenmesi; herhangi bir konunun tartışılması ya da iyi / kötü, doğru / yanlış yanlarının değerlendirilmesi demek olan eleştirme yapılması biçiminde olabilir.

Eserler, yazıldıkları türler belirlenirken bu yönlerden biriyle de nitelenebilirler: Lirik, epik şiir, töresel hikâye, romantik oyun gibi.

Yazılı anlatımda yapılan en büyük yanlışlıklardan birisi konuyu sınırlamamaktır. Konu yazılmadan önce mutlaka sınırlandırılmalıdır.

Yazmaya başlamadan önce konuyu netleştirmemiz, söyleyeceklerimizi tespit etmemiz, güçlü bir omurga oluşturmamız, bir soruyla giriş yapmamız, betimlemelerden yararlanmamız, küçük bir hikâyeye değinmemiz, paragraf konusunda dikkatli olmamız, tanık göstermemiz konularında özenli olmalıyız.

İletişimde anlatıcıyla anlatım arasındaki ilişki her zaman etkileyicidir.

Anlatımın özellikleri içinde en başta gelenlerden biri de düşüncelerin, duyguların açık bir biçimde ifade edilmesidir.

İyi düzenlenmiş bir metinde her paragraf bir düşünce birimidir. Metinde ne kadar paragraf varsa o kadar da düşünce var demektir. Her paragraf giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşur.

Kullandığımız anlatım biçimleri yazı içinde karışık bir hâlde bulunur. Yazar bu süreçte yeri geldikçe bunlardan birini ya da birkaçına başvurur.



## TEST II

1. Aşağıdakilerden hangisinde somut anlamlı bir sözcük soyut bir anlam kazanarak değişikliğe uğramıştır?
  - A. Bahar gelince kırlar gelin gibi süslendi.
  - B. Benim en yakın dostlarım kitaplarımdır.
  - C. Bir işle uğraşırken müzik de dinlerdi.
  - D. Çayını büyük bir zevkle yudumluyordu.
  
2. Yazı yazmak tutku olunca, yazılanı yayımlamak da ister istemez bir tutkuya dönüşüyor.

Altı çizili ikilemenin bu cümleye kattığı anlam aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A. Aradığı adresi bir türlü bulamıyordu.
  - B. Neden sonra aklı başına gelmişti.
  - C. İş bulamayınca zorunlu olarak geri döndü.
  - D. Gelir gelmez tutkuyla çalışmaya başladı.
- 
3. Aşağıdakilerden hangisi bir paragrafın giriş cümlesi olabilir?
    - A. "Bir romancı, ömrü boyunca hep aynı romanı yazar." diyor Selim İleri de.
    - B. Etkiden kaçınmak, öykünmekten kaçınmak, bunlar kendilerine güvenmeyenlerin işidir.
    - C. Benim şiiirden çıkardığım anlam bu, ama siz başka anlamlar ortaya çıkarabilirsiniz
    - D. Böylesine varılmış yargılarda doğruluk payı da vardır, yanılgı payı da.

4. Bir okuma biçimi edinmek için de çaba göstermek gerekir. Okuduklarımızın bizde kalıcı izler bırakmasını istiyorsak bir kitabı bir kitaptan başka bir şey olarak da görebilmeliyiz. İnsanın okuduklarından kendine yeni bir dünya kurabilmesi... Böylece geçmişin bugüne düşürdüğü ışığı yakalamak... Bu arada elbette iyi vakit geçirmek, belki bu arada bir şeyler öğrenebilmek için okumak.

Bu metnin bütününde anlatılan aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Yararlı bir okumanın nasıl olması gerektiği
  - B. Her okumanın okuru önemli ölçüde etkilediği
  - C. Okuyan insanın geçmişi doğru değerlendirdiği
  - D. Kitabın iyi vakit geçirten bir arkadaş olduğu
5. Ama ortada bir destan var. O ne olacak? Troya Savaşı belki yalan. Akhileus hiç yaşamadı, Hektor'la hiç dövüşmedi. Peki Homeros ne olacak? O da mı yalan? Kaç bin yıl sonra dizelerini okurken ürperdiğimiz şiirleri de mi yalan?

Bu metinde asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Destan yazmak zor bir iştir.
- B. Troya Savaşı, Homeros'un uydurmasıdır.
- C. Her destan tarihi bir gerçeğe dayanır
- D. Her ulusun edebiyatında destan vardır.

6. Senelerce senelerce evveldi.

Bir deniz ülkesinde  
Yaşayan bir kız vardı, bileceksiniz  
İsmi Annabel Lee;  
Hiçbir şey düşünmezdi sevmekten  
Sevmekten başka beni

Edgar Allen Poe

Bu şiirde aşağıdaki nazım türlerinden hangisinin özellikleri bulunmaktadır?

- A. Lirik
  - B. Epik
  - C. Dramatik
  - D. Pastoral
7. Günlük hayatımızda da sıkça uyguladığımız not alma konusunda aşağıdakilerden hangisinden yararlanmayız?
- A. Duyduklarımızdan
  - B. Okuduklarımızdan
  - C. Gördüklerimizden
  - D. Düşlerimizden
8. Yeşil pencereden bir gül at bana,  
Işıklarla dolsun kalbimin içi.  
Geldim işte mevsim gibi kapına  
Gözlerimde bulut, saçlarımda çiğ.

Ahmet Muhip Dıranas

Yukarıdaki şiirin teması aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Aşk
- B. Dostluk
- C. Anılar
- D. Hayaller

9. Aşağıdakilerden hangisi genel bir konu değildir?

- A. Sinema
- B. İletişim
- C. Epik tiyatro
- D. Spor

10. “Uçak ta aşağılarda, akşam güneşinin altın ışınlarına, tepelerden yayılan gölgeleri sürükleyerek yol alıyordu. Aydınlık içinde yüzüyordu ovalar. Dinmeyen bir aydınlık. Bu ülkede kış geçtikten sonra da göz alabildiğine karla örtülü kalan bu ovalar, batan güneşin ardından alev alev altın parıltılarla yanıyordu hâlâ.”

A. de Saint-Exupery

Yukarıdaki paragraftaki anlatım tarzı aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Açıklama
- B. Betimleme (tasvir)
- C. Destansı (epik)
- D. Tartışma